

SDU

NR. 53

15. sep. 2018

**"FILOSOFFERNE KAN
LÆRE AT TÆNKE MERE
MED FOLK, FREM FOR
OM ELLER MOD FOLK"**

ANDERS FOGH JENSEN

**"TERROREN
FUNKERER KUN
FORDI VI SELV
BRINGER DEN
VIDERE"**

Niklas Rendboe

**FILOSOFFEN
I FOKUS**

**INTERVIEW MED:
ANDERS FOGH
JENSEN**

**HERMENEUTIKEREN
HERMES**

**DEBATINDLÆG:
ET TANKEEKSPERIMENT
OM KØNSNEUTRALITET**

#FREEFLEKS
EN VEJ IND I FILOSOFIEN

Nicoline Frost Lerche
REDAKTØR

Det er nu tredje udgave af Refleks i den nye form, så er det desværre også tid til at takke af som ansvarshavende redaktør for magasinet. I løbet af det sidste halvanden år er der simpelthen sket det, at jeg ikke kan lege studerende længere. Da Refleks' ånd er studenterdrevet går jeg hermed hen til at blive reviewer for magasinet mens filosofistuderende Rikke Friis Bentzon skal bære ansvaret videre her. Rikke er pligtopfyldende og meget velorganiseret, så jeg er slet ikke i tvivl om at hun klarer det med sikker hånd.

Jeg vil i øvrigt takke alle læserne for deres enorme åbenhed, engagement og læselyst. Da det udelukkende er drevet på frivillig basis og der ikke ydes vederlag ved nogen bidrag, er det altafgørende at I har taget så godt imod det, sendt artikler ind og budt ind med jeres ris og ros! Faktisk modtog vi hele tre bidrag inden 'Call for Papers' overhovedet var lagt op, hvilket har været en stor fordel i tilrettelæggelsen af dette blad og resulterer i, at vi nu har sikret nogle fantastiske bidrag i denne udgivelse af Refleks! Jo flere af jer der sender bidrag ind, jo bedre bliver magasinet, da der simpelthen bare bliver mere at vælge imellem. Det skal i øvrigt siges, at blot fordi I ikke får et bidrag med i en udgivelse betyder det bestemt ikke, at vi ikke vil have andre bidrag fra jeres side eller at jeres bidrag ikke kommer med i en senere udgivelse af magasinet.

I denne udgivelse kan jeg præsentere Niklas, der har skrevet artiklen: "Afgrundens terror". Her argumenterer Niklas for, at angsten der er forbundet med terrorens tilstedeværelse, er ken-

detegnet ved sit fravær. På elegant vis belyser Niklas den ellers stagnerede debat om terror med eksistentielle filosofiske betragtninger.

Dernæst kan jeg præsentere et debatindlæg produceret af to psykologistuderende fra Københavns Universitet, der byder os filosoffer op til diskussion, da de mener at have udviklet et tankeeksperiment, der kan bevise kønsforskelle. Vi på redaktionen er utroligt glade for bidraget, og håber blot at dette er et bidrag ud af mange fremtidige fra andre studier.

Derudover kan vi præsentere endnu en artikel skrevet af Tim Fløjborg: "Hermeneutikeren Hermes". Her forsøger Tim at lade fortolkningens gud Hermes fremtræde som en personliggørelse af en hermeneutisk bevægelse, og bruger i den forbindelse litteraturen til at illustrere en filosofisk pointe.

Som endnu et bidrag kan jeg glædeligt præsentere Tobias Kjeldgaard, der efterhånden er blevet forfremmet til æresskribent for bladet, da han har haft et bidrag med i samtlige udgivelser af Refleks siden det ændrede form. Denne gang har vi fornøjelsen af at læse en anmeldelse af bogen: "Platon - værk og virke."

Til sidst, men bestemt ikke mindst, kan jeg afsløre at jeg i denne udgivelse har fået et eksklusivt interview med den populære og hyppigt mediefremtrædende filosof Anders Fogh Jensen. Vi taler om stort og småt, men mest godt.

**JEG VIL BLOT ØNSKE JER ALLE
EN RIGTIG GOD LÆSELYST!**

REFLEKS #53

INDHOLD

- 2 Leder
- 5 Billedequiz
- 7 Afgrundens terror
- 15 Ny alumneforening ved SDU
- 17 Et tankeeksperiment om kønsneutralitet
- 21 Hermeneutikerens Herms
- 28 Bogreolen
- 31 Plakto: Værk og virkning
- 34 Filosofien i fokus:
Anders Fogh Jensen
- 40 Aflederen

Følg med på
Facebook
www.facebook.com/reflekssdu

REDAKTIONEN

Niklas Møller Rendboe
Christian Emil Szilas-Hansen
Yasmine Aziz
Helle Rieltoft
Rikke Friis Bentzon

Refleks er et uafhængigt filosofisk magasin, der udgives med støtte fra institut for Kulturvidenskaber, Syddansk Universitet, Odense. Bidrag i magasinet skal ikke opfattes som udtryk for instituttets holdninger.
Oplag: 50

Opfølgingsartikel:

BILLEDEQUIZ

Af Jesper Lundsryd Rasmussen,
PhD-studerende ved SDU

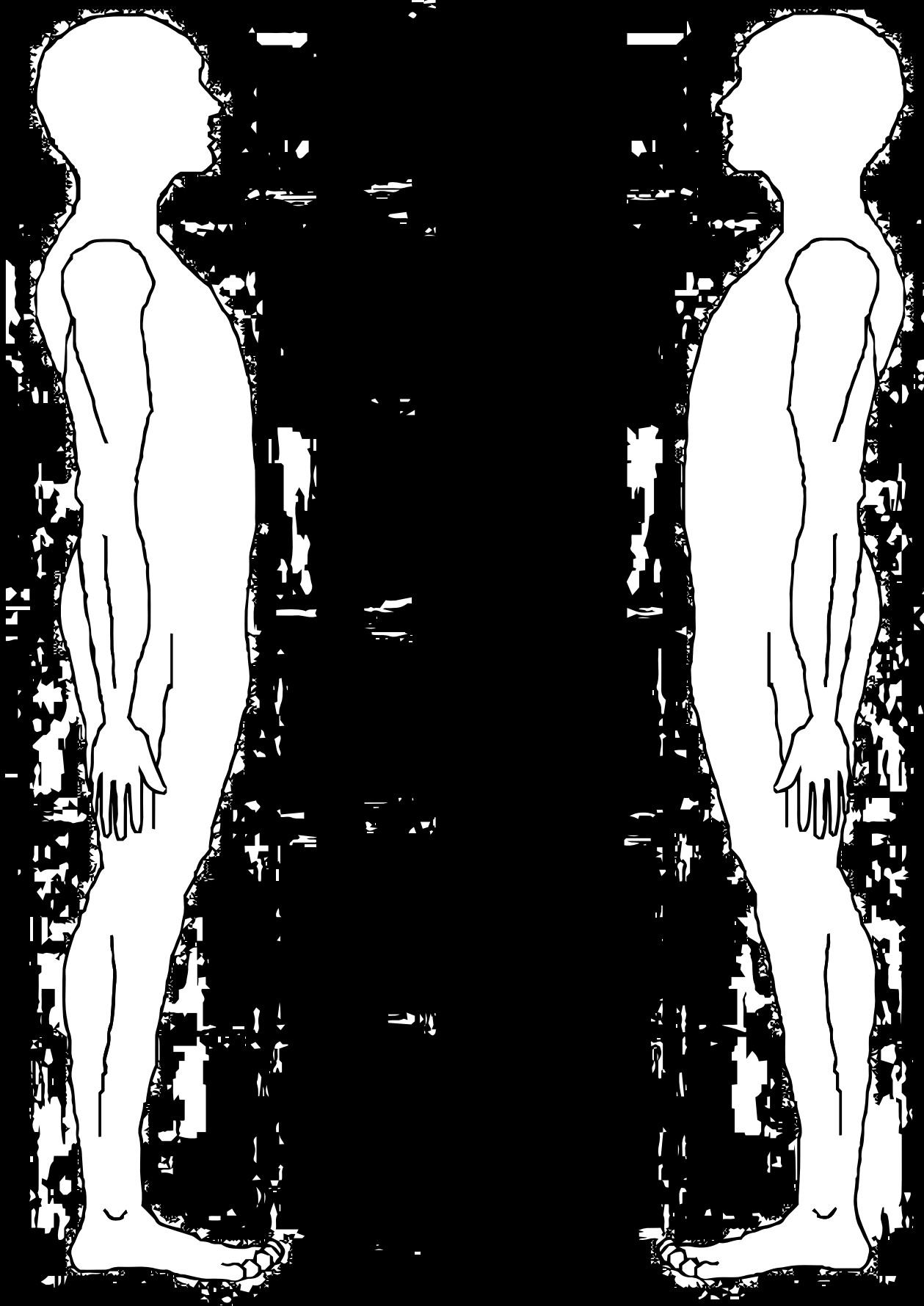
Sidste nummers billedequiz kom vel bag på de afbillede såvel som på undertegnede. Ingen havde nemlig varskoet om, at disse seks fotografier blev trykt i stedet for dét ene, som var gjort klar til tryk og havde fået tilføjet en tekst i form af et spørgsmål. Ikke alene billederne, men også det tilhørende spørgsmål tog undertegnede, spørgeren, på sengen. Nu skulle spørgsmålet så besvares. Spørgeren blev den spurgte i det spørgsmål, som han selv troede at have stillet. Og hvilket spørgsmål. Svaret udeblev. Hverken årstal eller personerne genkendtes. Bevares, alle genkender vi halvdelen. Men årstallet. Og de tre andre. Hvad så?

Googles reverse image search (the future is here). Resultat: (øverste række, venstre mod højre:) 'Man – Definition of Man' (fra Merriam-Webster); Ed Sheeran; Ed Sheeran; (nederste række, venstre mod højre:) Ed Sheeran; Ed Sheeran; Ed Sheeran. Fremtiden lader – efter alt at dømme – endnu vente på sig.

Nu var gode råd dyre. Bladet skulle i trykken og spørgsmålet besvares. Til undsætning kom Caroline Schaffalitzky, og alle subjekter blev identificeret (fra venstre mod højre begyndende fra øverste række og derefter linjen nedenunder; angivet er navn og daværende position ved instituttet, hvis kendt):

David Favrholt (professor); Conne-Kay Jørgensen (ph.d.-studerende); Frank Jørgensen (faglig vejleder); Jørgen Døør (lektor); Jørgen Hass (lektor); Poul René Bertelsen.

Årstallene for fotografierne er for undertegnede stadig ukendte, men til gengæld er den nye quiz klar før den overhovedet efterspurgtes. Den kan findes på bagsiden.

En filosofisk introduktion til terror: **AFGRUNDENS TERROR**

Af Niklas Møller Rendboe,
Cand. stud. International Sikkerhed og Folkeret

Vor tids billede på ondskab er terroristen, og de færreste fænomener kan hamle op med terrorens nyhedsværdi og politiske betydning. Utæmmet forargelse og gru fylder medierne når indkøbscentre, passagerfly og koncerter fra tid til anden invaderes af maskerede selvmordsbombere, som hellere vil dræbe end leve. Disse angreb har foranlediget legitimeringen af masseovervågning, torturfængsler og sønderbombninger siden den Kolde Krig – og det på trods af at adskillige forskere skriger sig hæse for at minde om hvor statistisk sjældne terrorangreb er. Offentligheden synes ude af stand til at slippe tanken om hvor farlig terror er for samfundet, og det er der en filosofisk forklaring på.

” OFFENTLIGHEDEN SYNES UDE AF STAND TIL AT SLIPPE TANKEN OM HVOR FARLIG TERROR ER FOR SAMFUNDET, OG DET ER DER EN FILOSOFISK FORKLARING PÅ.

Som vi skal se, virker terroren netop ikke ved at være statistisk prominent, men ved at være mulig når som helst og hvor som helst. Denne irreduktible mulighed – som skal belyses metafysisk – er en torn i øjet på et samfund der længe har arbejdet på at minimere risici i alle former og størrelser. Nærværende tekst er opdelt i tre dele: Først opridses nogle nødvendige grundbegreber for at forstå terror, dernæst hæftes et par ord til den samfundsmæssige sammenhæng hvori terroren indgår, og til sidst belyser de foregående afsnit hinanden for at forstå terroren i dens kontekst.

Del I: Grundbegreber

For at forstå hvad terror er, må vi arbejde med passende begreber. I sit arbejde med terror trækker den danske filosof, Rasmus Ugilt, bl.a. på Aristoteles, Schelling, Heidegger og Agamben for at forstå hvordan terror kan spille så stor en rolle i politik og journalistik. Selvom den statistisk set udgør en af de sjældneste dødsårsager. I denne forbindelse konkluderer Ugilt at terror først og fremmest må forstås ud fra et begreb om et virkende fravær (Ugilt 2012: 57). Hvad dette vil sige, kommer vi ind på i det følgende.

Fraværsmetafysik

Terrorangreb slår ikke først og fremmest ihjel, de spreder terror – rædsel. Og rædslen spredes ikke blot på det tidspunkt og det sted angrebet rammer. Den møder folk hvor de er når de hører om angrebet. Det er ikke denne eller hin terrorist som frygtes når nyheden om angrebet når frem, men noget langt større er på spil: selve samfundet som helhed bliver med ét utrygt. Selve terrorhandlingen er intet andet end mord og kan sammenlignes med de tilfælde af civile tab som forekommer i alle krige til alle tider, men hvis det kan ske i Madrids metro, Paris' gader og ved Westminster i London, så kan det ske overalt i Europa – terroren det ene sted er et bevis på dens mulighed overalt. Terroren er således hovedsageligt virksom i sit fravær (Ibid. 63).

Denne karakter må nødvendigvis benægtes af ethvert begrebsapparat som har udgangspunkt

i en forestilling om at kun det tilstedeværende er virkeligt. Hvis ikke vi kan tale om det fraværendes virkelighed, forvises vi til teorier om effekten af tanken om terror, og dette ville være at forkludre analysen ved at sammenblende analyseniveauer. For at få et begreb om det fraværendes virkelighed følger vi Ugilt i hans bevægelse fra klassisk aristotelisk metafysik til Agambens læsning af Aristoteles.

HVIS IKKE VI VED AT NOGET ER UMULIGT, ER DET FORMENTLIG MULIGT.

I første omgang skelner vi mellem mulig og potentiel. Det mulige er alt som ikke er logisk umuligt, og i praksis er spørgsmål om mulighed typisk henført til epistemologien: Hvis ikke vi ved at noget er umuligt, er det formentlig muligt. Spørgsmålet om potentialitet vedrører derimod altid ontologi: det potentielle er det som er i stand til at ske. For Aristoteles er træet i haven et potentielt bord, leret i jorden er potentielle pletter og spædbarnet er potentiel astronaut. Disse potentialiteter er passive potentialiteter (Ibid. 60). Hvis man arbejder for potentialernes virkeliggørelse, får man aktuelle borde, pletter og astronauter, og i kraft af denne virkeliggørelse får astronauten desuden en aktiv potentialitet til at udforske rummet. Forskellen mellem den passive og aktive potentialitet ligger således i forskellen på at påstå at henholdsvis en astronaut og et barn "kan" udforske rummet. Astronauten har evnen, mens barnet blot har evnen til at få evnen (Ibid. 61). Fraværet af astronauten på månen har en anden status end barnets fravær.

TERROREN DET ENE STED ER ET BEVIS PÅ DENS MULIGHED OVERALT. TERROREN ER SÅLEDES HOVEDSAGELIGT VIRKSOM I SIT FRAVÆR

Aristotelisk metafysik læses traditionelt som et ontologisk hierarki med det aktuelle på toppen, over den aktive potentialitet og nederst den passive potentialitet, men den italienske filosof, Giorgio Agamben, foreslår en læsning der udlig-

ner hierarkiet. Han lægger vægt på tre punkter i aristotelisk metafysik: 1) Aristoteles vedholder at en aktiv potentialitet ikke forsvinder når den ikke udøves – astronauten kunne være på månen selvom hun ikke er der lige nu. 2) En evne til at gøre noget er også en evne til at lade være (ellers ville det ikke være en evne, men tvang). 3) At vælge at gøre noget, er samtidig at vælge ikke at undlade at gøre noget (Aristotle 1046a-b). Dette tredje punkt er helt centralt for Agambens læsning: Eftersom enhver handling udført på baggrund af en evne kunne være undladt, er denne potentialitet for undladelse en del af handlingen. At handle giver form til potentialet for ikke at handle (Agamben 1998: §3). Fx straffer vi en person som forsættligt body-slammer en forbipasserende, men vi straffer ikke folk som bliver skubbet ud af et vindue og rammer en fodgænger. Virkeligheden af et potentiale til at lade være – en impotentialitet – er central. Omvendt er militærnægterens potentialitet for at gå i krig, en essentiel del af dennes ikke-handlen. Således bærer det tilstedeværende – dvs. de aktualiserede potentialer – også det fraværende med sig ind i virkeligheden.

HVIS FRIHEDEN ER SELVETS HANDLINGER IKKE ER FORCE-REDE, ER ANGSTEN SELVETS FORHOLD TIL FRAVÆRET AF TVANG SOM UDGØR SELVETS GRUNDLØSHED.

Når vi skal sætte ord på terroren, er det noget lignende vi skal have fat i. Det er ikke den kendsgerning at en masse mennesker brutalt myrdes, der er skyld i terrorens ekstreme virkning. For brutale som de er, er de knap nok statistisk signifikante, men angrebene er beviset på en evne hos angriberne og en sårbarhed hos os (Thorup, 2013: 209-10). Terroristerne – som bevidnes når angrebet endelig rammer – er folk som kunne have valgt at søge sikkerhed og tryghed, men som lægger disse til side til fordel for ekstrem vold. Og dér hvor angrebene ikke har ramt endnu, får fraværet af angreb pludselig en mere positiv karakter. Med ét forvandles potentialet for blodbad på offentlige pladser sig fra et passivt til et mere aktivt potentiale. Dette er terrorens grund-

læggende princip. Således kan vi skitsere hvad terroren gør, men ikke hvorfor dette er så stort et problem for borgerne. Forklaringen på dette kan vi finde i eksistenstænkernes overvejelser om angst.

Angst og afgrund

"... der er jo Intet at stride med. Hvad er det da? Intet. Men hvilken virkning har Intet? Det føder Angest." (Kierkegaard, 1962 [1844]: 136). Således fortsætter Kierkegaard i *Begrebet Angest* den udfoldelse af virkningen af fravær som den tyske idealist, Friedrich W. J. Schelling, igangsatte i *Frihedsskriftet* i 1809, som har optaget eksistenstænkernes lige siden. Angsten er en effekt af fravær. Den angste er derfor ikke én som nemt vil kunne pege på sit "problem". Det frie menneske er angst i sin grundvold på grund af friheden selv, som ikke tilbyder nogen støtte, nødvendighed og sikkerhed i livet. Mennesket bliver opmærksom på angsten når det erfarer fraværet af et princip uden for sig selv, som kan sikre det et trygt og meningsfyldt liv. En sådan erfaring kan både indtræffe efter moden overvejelse eller som et lammende chok. Angsten er, med Martin Heideggers ord, selve tilstedeværens åbnethed (Heidegger, 2014: §40).

**” DET FRIE MENNESKE ER
ANGST I SIN GRUNDVOLD PÅ
GRUND AF FRIHEDEN SELV,
SOM IKKE TILBYDER NOGEN
STØTTE, NØDVENDIGHED OG
SIKKERHED I LIVET..**

Hvis friheden er at selvets handlinger ikke er forcerede, er angsten selvets forhold til fraværet af tvang som udgør selvets grundløshed. Friheden angår ikke blot valg af handlinger og genstande, men også fortolkningen og forståelsen af verden.

Verden rummer et uudtømmeligt potentiale for fortolkning, som gør at forskellige kulturer til forskellige tider har kunnet danne sig vidt forskellige verdensbilleder. Denne flertydighed vidner om noget ubestemmeligt ved verden, der nægter os en entydig og absolut forståelse af den. Denne påstand må ikke forstås som omfavnelsen af en total kulturrelativisme; ej heller folk som lader de-

res hele verdensbillede males af fysikerne, bør forestille sig en fysisk model så fuldstændig at nye fund ikke kan bringe forskere til en ændret forståelse. Denne åbnethed i vores forudsætninger for at forstå verden nægter os således sikkerhed.

**” DET ER IKKE DEN KENDS-
GERNING AT EN MASSE MEN-
NESKER BRUTALT MYRDES,
DER ER SKYLD I TERRORENS
EKSTREME VIRKNING.**

Ubestemmelighed og grundløshed er følgelig angstens forudsætning (eller rettere: mangel på samme). Når terroren opnår stor effekt i kraft af et fravær, er det fordi den vækker angsten for omverdens mulighed for at kollapse i ekstrem vold. Med terroren laver angsten en absurd omvendning: ikke blot er vi grundløse og ubestemte i vores frie færd i verden, nu bliver vi opmærksomme på verdens frie ubestemmelighed over for os (Kierkegaard, 1962 [1844]: 149-151). Imidlertid søger lovgivere, militærstrateger og efterretningstjenester at tæmme denne usikkerhed. Foruden utvivlsomt at have utallige kendte og ukendte interesser, er disse grupper også et symptom på menneskets ønske om at frygte.

**” AT FRYGTE (FREMFOR
AT ÆNGSTE) ER AT FOR-
SØG PÅ FORSTÅELSE SOM
LADER OS TÆNKE OVER,
TALE OM OG REAGERE PÅ
FRYGT OBJEKTET.**

Frygt og forståelse

Hvor angsten er rettet mod tomheden og muligheden, er frygten altid rettet mod *noget*. Frygten tilslører således angsten ved at rette fokus mod en (mere eller mindre) håndgribelig trussel (Heidegger, 2014: §40). En trussel af en hvilken som helst størrelsesorden lader sig typisk foretrække over angstens ubestemmelighed, hvorfor man i sin tid måtte lægge øre til at George Bush den yngre vendte truslen tilbage mod "tilstedeværens åbnethed som sådan" ved at erklære krig mod terror.

Hvor angsten vedrører intet, hvorom vi ikke kan opnå nogen forståelse eller fortrolighed, så er frygten en modificering af angsten, hvorved vi forsøger at indlemme angsten i vores forståelse. Dette sker som led i menneskets daglige omgang med verden. På trods af angstens ubestemmelighed har mennesker formået at skabe samfund, sprog og systemer, som forudsætter at vi har nogle fælles forståelsesrammer. At frygte (fremfor at ængste) er et forsøg på forståelse som lader os tænke over, tale om og reagere på frygtobjektet.

***MED TERROREN LAVER
ANGSTEN EN ABSURD OM-
VENDING: IKKE BLOT ER VI
GRUNDLØSE OG UBESTEMTE
I VORES FRIE FÆRD I VER-
DEN, NU BLIVER VI OPMÆRK-
SOMME PÅ VERDENS FRIE
UBESTEMMELIGHED OVER
FOR OS.***

Denne forståelse er der intet objektivt ved, fordi den er tilpasset en given sammenhæng og bestemt formål. Derfor har forståelsen en vis struktur som guider vores daglige omgang (Heidegger, 2014: §31-32). Hos Karl Marx hedder denne forståelsesstruktur, som bekendt, *ideologi*, hvorimod Heidegger taler om at vi har en tendens til at *hjemfalde til man'et*. Man'et er en måde at være på hvorigennem man overgiver sig til den offentlige udlægning af verden, fremfor at konfrontere den selvstændigt i kraft dens ubestemmelighed – man følger strømmen (Heidegger, 2014: §37-38).

Man'et eller offentligheden udgør muligheden for at forholde sig til en problemstilling som samfund (om det er nationen, alliancen, verdensdelen, menneskeheden eller noget andet) (Heidegger, 2014: §38). Af denne årsag er det klart at samfundet flygter fra angsten og ind i frygten (Heidegger, 2014: §40), men frygten er ikke megen hjælp over for terroren, som gang på gang kaster mennesket tilbage i angsten ved at minde om at ingen sikkerhed er absolut. Ganske vist kan USA's specialstyrker spore og dræbe løjtnanter fra Al Qaeda, ISIS og lignende, men USA's borgere og fjender er for længst blevet opmærksomme

på det udtømmelige potentiale for vold, som er tilgængeligt for alle til alle tider. Sammenhængen mellem terror, frygt og angst, skal ses i lyset af samfundets forsøg på at skabe sikkerhed som diskuteres i det følgende.

Del II: Samfundssammenhæng

Indtil videre har vi udarbejdet en grundlæggende terminologi for analysen af terror: Terroren får sin effekt som et virkende fravær, hvorfor det i grunden er forgæves at forsøge at frygte terror; den kan kun ængstes. De statistisk sjældne forekomster af terror har den effekt at potensere fraværet af angreb. I det følgende skal vi overveje hvorledes nogle af samfundets centrale mekanismer – dets fokus på sikkerhed, nyheder og fælles beslutningstagning – forstærker terrorens effekt.

Katastrofal unilateralisme

Nutidens mest ambitiøse politik forsøger at bringe hele menneskeheden ind under "samme tag" ved at forvandle udenrigspolitik – som består af forhandlinger mellem suveræne stater med egne interesser – til en slags *verdensindenrigspolitik* hvor beslutninger tages i fællesskab på hele menneskehedens vegne (Thorup, 2013: 45). Dette forsøges gennemført i kraft af udviklingsbistand, klimapolitik og militær intervention samt udbredelsen af fælles normer, institutioner og handelsaftaler. Kritikerne af denne globalisering anklager den for neoimperialisme ledet af USA af økonomiske og militære årsager. Forsvarerne lægger vægt på behovet for fælles løsninger på diverse verdensomspændende problemstillinger. Denne diskussion skal dog ikke beskæftige os i det følgende. Vi vil vide noget om forholdet mellem dette projekt og terror.

***FRYGTEN ER IKKE MEGEN
HJÆLP OVER FOR TERRO-
REN, SOM GANG PÅ GANG
KASTER MENNESKET TILBA-
GE I ANGSTEN VED AT MINDE
OM AT INGEN SIKKERHED ER
ABSOLUT.***

Den tyske filosof, Peter Sloterdijk, har kaldt nutidens terrorisme for "romantiseringen af det rene angreb" (Sloterdijk, 2013: 177, min egen oversættelse, *NMR*). Dette tilnavn er en reference til ønsket om at ville gå udenom alle de mange bureaukratiske procedurer, forhandlingssituationer og rådførelser som nutidens ideal om fælles beslutningstagning medfører, og lave et *rent angreb* som udtryk for ens *egen* vilje. I Sloterdijks udlægning er noget af det mest forstyrrende og fascinerende ved terroren således dens evne til at tilsidesætte dagsordenen hos verdens mest titanske politiske aktører ved at bryde stilheden med abrupte blitzangreb. I en verden der har lagt sig fast på dogmatisk multilateralisme, er terrorismen en katastrofal unilateralisme.

Den sammenhæng terroren brager ind i beskriver Sloterdijk således:

"Hammering a nail into a surface requires the agreement of a committee which, before it approaches the actual nail question, selects a chairperson, deputy, treasurer, secretary, gender equality officer, and external member to represent the concerns of the regional Ethics Council for Technology Assessment and Environmental Protection. Today's governments are groups of people who specialize in pretending that one can energetically advance matters in one's country within the general horizon of inhibition." (Sloterdijk, 2013: 191).

Vor forfærdelse over nyheden om terror ledsages følgelig af en særlig fascination ved forestillingen om en gruppe mennesker der sætter sig for selv at ændre noget på deres egne vilkår, fordi vores egne systemiske begrænsninger sidder så dybt i os.

Immunologi

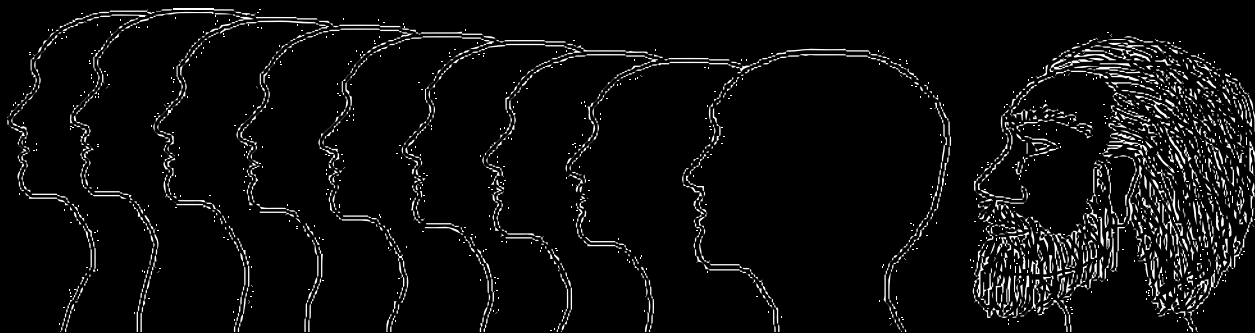
Kolonialismen, som var det grundlæggende princip for indretningen af nutidens verdensorden, blev ikke muliggjort blot ved hjælp af skibe og krudt, men gennem udviklingen af forsikringspolicer – arven fra hvilke er med til at forme vores opfattelse af politik og samfund i dag.

I EN VERDEN DER HAR LAGT SIG FAST PÅ DOGMATISK MULTILATERALISME, ER TERRORISMEN EN KATASTROFAL UNILATERALISME.

Da det blev klart for europæerne gennem 14- og 1500-tallet at søfart kunne være Big Business og andet end bare en nødløsning for brutale desperadoer villige til at krydse åbent hav, måtte de udvikle systemer for at sikre sig mod tabet af skibe der aldrig fandt vej tilbage over horisontlinjen. Udviklingen af maritim forsikring blev et nødvendigt grundlag for europæernes udbredelse af magt over hele verden, og den var med til at danne et bånd mellem pengemændene, de ventende familier og sømændene som alle ønskede at bringe investeringerne hjem i god behold (Sloterdijk, 2013: 50). Dette faste øje på risikoen for tab forårsagede en total forvandling af det som muliggjorde kolonialismen – en ekstrem villighed til at tage risici – til en konstant beskæftigelse med at minimere risici.

Vestens politiske projekt er således blevet båret frem af en insisterende tingslignelse af selve begrebet *mulighed* for at kunne regne sikkert med det (Sloterdijk, 2013: 51). Og de anskuelser som

denne investeringslogik har medført, udgør vores grundlæggende forståelsesramme for politik. NATO er en forsikringspolice mod truslen fra øst, velfærdssystemet er en generel forsikring mod dårligt helbred, social arv og anden vilkårlig unåde, menneskerettighederne bruges i dag til at forsikre mennesker uden om deres egen regering. Kun esoteriske tænkere søger stadig sikre sandheder – samfundet kører på sandsynlighedsregning og forsikringspolicer (Sloterdijk, 2013: 92).

DET ER ET FUNDAMENTALT TRÆK VED DE BRUGSGENSTANDE, VI OMGÅS I DAGLIGHEDEN, AT DE INDEHOLDER HENVISNINGER TIL ANDRE

Forsikringspolicens plads i den politiske praksis kommer allertydeligst til syne over for terror. Terrorismen udgør et tab som vesten vil sikre sig absolut imod, hvorfor den daværende amerikanske vicepræsident, Dick Cheney, over for muligheden for at Pakistanske videnskabsfolk hjalp Al Qaeda med at skaffe masseødelæggelsesvåben i sin tid formulerede den notoriske ét-procentsdoktrin: *"If there's a 1 % chance that Pakistani scientists are helping al-Qaeda build or develop a nuclear weapon, we have to treat it as a certainty in terms of our response"* (Citeret i Ugilt, 2012: 49).

Ovenstående udgør endnu et eksempel på villigheden til at vige fra angsten og ind i armene på frygten, selv hvis denne frygt kræver ekstreme midler (Thorup, 2013: 210). Der udføres således fra amerikansk (og dermed globalpolitisk) side en dristig metafysisk operation, hvormed den spørgelsesagtige potentialitet for angreb inkarneres i nogle få pakistanske fysikere.

Mediebilledet

Nutidens bureaukratiske og multilaterale samfundsform placerer mennesket i en "tæthed", hvori medier (og især moderne sociale medier) fungerer som real-time feedbackmekanismer, ved hjælp af hvilke folket kan rette deres virksomhedsstrategier og metoder for selvrealisering

(Sloterdijk, 2013: 177-178). Om end graden af sand globalisering (hvad end det skulle være) kan betvivles, kan magnituden af information som sendes jorden rundt uden bemærkelsesværdig forsinkelse, næppe overdrives. Hvis den tætte livsform har ramt mennesket på et dybt eksistentielt niveau rent socialt, så har den også formet mennesket så det i ekstrem grad er blevet modtager af information fra hele verden (Sloterdijk, 2013: 178-179). Vesterlændinge i dag kan ikke for alvor sætte sig for at tænke før de taler eller handler fordi behovet for analyse i så fald ville udgøre en fuldstændig lammende forhindring. Resultatet er et asymmetrisk kompromis ifølge hvilket vi stadig handler, men hovedsageligt er modtagere og nedsættere af støj, hvorfor servicesektoren udgør nervecentralen i vestlige samfund.

Denne overstimulerende infostruktur udgjorde konteksten da dette årtusind blev indledt med angrebet på verdens højeste bygning i det mest magtfulde land med 11. september-angrebet. Som Apostlen Paulus blev berømt efter han blev fragtet fra Judea til Rom for sin rettergang, således fulgte angrebet på New York samme kommunikative logik: transmittér fra magtens centrum (Sloterdijk, 1999: 675-688). Og siden da har terrororganisationer frit kunnet benytte vores tilgang til information, eftersom vi hovedsageligt er modtagere og databehandlere, fremfor *men of action*.

Del III: Militariserede tomheder

Forestillingen om terror som en strategi der virker gennem fravær og i kraft af menneskelig angst og frygt, skal nu operationaliseres ift. den tætte samfundsform beskrevet ovenfor. Første del behandlede fraværskategorien og mennesket som modtager (*hvem* terroren rammer). Anden del fremstillede nogle væsentlige træk ved terrorens samfundsmæssige kontekst (*hvor* terroren rammer). I denne sidste del skal vi se på terroren som en strategi (*hvordan* terroren rammer).

Terror er teknik

Terroren som strategi forstår vi først når vi ser den som teknik i Heideggers forstand af dette

udtryk. Ifølge Heidegger er teknikkens væsen *Ge-Stell*, som vi kan forstå som det, at noget stilles klar (til brug), bestilles eller sættes i ramme. Gestell er at afdække verdens potentiale for produktivitet. På den ene side er teknikken således det der muliggør kreativitet fordi vi dermed kan forme verden og få noget nyt ud af det givne, men på den anden side kan teknikken også blive et rigtigt paradigme over for hvilket alt først og fremmest fremstår som ressource (Heidegger, 1973b: 13-17). Dette syn på teknikken skal forstås i sammenhæng med den aristoteliske metafysik skitseret ovenfor: Under teknikkens blik stilles leret klar som potentiel potte eller kop, og det er dette "blik" der giver leret en plads i vores forståelsesramme. Med en kop kan vi endvidere afdække rindende vand som drikelse, og efter dette mønster kan vores senere afdækninger bygge videre fra forrige. Det tekniske paradigme kan følgelig have den effekt, at hele verden synes at stå på stand-by, afventende vores brug af den. Med denne teknikforståelse er det således tydeligt at Heidegger, ligesom Agamben ovenfor, må tildele det fraværende og potentielle vigtighed da den tekniske bevidsthed fungerer ene og alene i kraft af at tænke det potentielle logik.

I lyset af denne teknikforståelse må terroren fremstå som en teknik der fremstiller offentlige pladser, toge og fly som afventende terrorangreb. I lerets tilfælde var det potentialet for at kunne få kopper og pletter (og i forlængelse: drikelse og opbevaring) der gav leret betydning i vores forståelsesramme. Efter samme model følger potentialet for terror mening til vores forståelse af det offentlige rum og transport, for ikke at nævne at civilbefolkningen også antager form afventende ofre (Thorup, 2013: 182). Denne ændring af vores forståelse kan naturligvis kun meget delvist og indledningsvist tilskrives de egentlige angribere. Terroren fungerer kun fordi vi selv bringer den videre. Terrorens gestell videreføres dagligt af lufthavnstjek, kropsvisitering, påmindelser om ikke at efterlade bagage i det offentlige rum og diverse andre sikkerhedsforanstaltninger. Hermed skal det ikke påstås at disse praksisser ikke har en mening udenom terroren, men terror former dem. I vores dagligdagsforståelse ligger terroren ganske rede for vores fortolkning af offentlighed, civilbefolkning og sikkerhed som sådan.

Rumudforskning

Som rædselsteknik opnår terroren ikke sin virkning ved gennem sporadiske angreb at ramme mennesker, men ved at ramme selve menneskets beboelsesrum. Angsten over at alle offentlige pladser og transportkanaler udgør et potentielt terrormål, er samtidig en indignation over ikke længere at kunne have tillid til de mekanismer som understøtter opfyldelsen af selv de mest hverdagslige behov. Derfor er biokemisk terror også den langt mest angstprovokerende form da selve vores essentielle behov for ilt og udluftning vendes mod os selv (Sloterdijk, 2001: 103).

Ifølge Sloterdijk må man i denne sammenhæng forstå forberedelsen af terror som en form for forskning i menneskets biotekniske omverden med henblik på dens potentiale for dødelighed (Sloterdijk, 2001: 108).

Når terror således er en teknik der forårsager vores omfortolkning af det offentlige, er det dermed også en forandring af vores beboelsesform. Vores evne til at være fortrolige med og hjemme i verden – vores evne til at bo – udgør hos Heidegger startpunktet for vores mulighed at opbygge de tekniske strukturer, hvorigennem vi kan forstå og håndtere verden (Heidegger, 1973a: 148). Disse strukturer udgør, som vi sagde ovenfor, vores forståelsesramme, og det forårsager angst at blive skubbet ud af denne hjemlige struktur. Ikke blot er fraværet af terror potenseret som den trivielle indsigt, at man aldrig kan være 100% sikker; mennesket er samtidig rædselsslagen i bevidstheden om at der findes grupper som vil ophæve selve eksistensminimummet for biologisk liv. Dette forklarer således den ekstreme forargelse rettet mod den Syriske statsleder, Bashar Al Assad, i 2012 da han brugte kemiske våben mod civile demonstranter. Modbydeligheden i denne type krigsførelse var grænsen for hvad det internationale samfund ville sidde overhørig.

Vi bemærkede ovenfor at vort samfunds mediekultur er det perfekte instrument for at transmittere nyheden om terror. Noget lignende gør sig gældende for vores transportmæssige infrastruktur. Nutidens verdensrum føjes sammen af globale transportnetværk i kraft af motorveje, flyruter, skibruter, buscentraler, leveringsfirmaer og regelmæssige pendlere, der alle er med til at sørge for at samfundets gang består i regelmæssige lokale, nationale og internationale strømme – et system som ingenlunde kan hindres hvis en moderne postindustrial livsform skal opretholdes. Men selvsamme system udgør naturligvis et allerede istandsat transportsystem for bomber, våben og terrorister. Som svar på denne realitet må vi bevidne hysterikere, der prøver at stoppe trafikken af flygtninge for at afskære muligheden for at terrorister er i blandt dem. Som om langsomt, risikabel og desperat transport udgjorde

den nemmeste mulighed for at fragte ISIS-folk til vesten når flere af dem har gyldige pas og statsborgerskaber i forvejen. Angsten gør magtesløs og dét er dens trussel.

Konklusion

For at konkludere på denne introduktion til terrorens forskellige aspekter vil vi opsummere nogle af de ovenstående pointer i lyset af det skrevne. Undersøgelsen startede ved Aristoteles og fremtvang en læsning af fraværets – eller potentialets – virkelighed, som benyttes til at læse angrebets virkning frem i dets fravær. Denne læsning er præget af den fænomenologiske tradition i filosofien og kunne således bringe os ind i de fænomenologiske eksistenstænkeres overvejelser over angst og frygt, som bestemmer terror som noget der ængstes, ikke frygtes.

Vores politiske og samfundsmæssige samtid blev skitseret ved fremstillingen af tanker fra den danske idéhistoriker, Mikkel Thorup, og den tyske Heidegger-inspirerede tænker, Peter Sloterdijk, som begge optegner en tæt, multilateral beboelsesform med konstant og øjeblikkelig kommunikation som nogle af de væsentligste træk ved terrorens samfundsmæssige kontekst.

I analysen af terroren som teknik hed det sig at terroren ændrer vores forståelse af det offentlige, infrastrukturen og vores mulighed for at bo som sådan. Terroren kan vende alle disse mod os, hvorfor spørgsmålet om terror bliver et spørgsmål om beboelse. Den blotte mulighed for angreb er blevet til et potentiale der blotlægger eksistensens kontingens. Det er således forståeligt, om end beklageligt, at terroren optager den faste plads i nyhedsbilledet, som den har haft de sidste 20 år.

Meld dig ind i den *nye* **ALUMNEFORENING**

**Lørdag den 1. oktober 2016
grundlages foreningen
ALUMNEFORENING FOR FILOSOFI,
Syddansk Universitet.**

*Forening er et alumnetværk for kandidater
og magistre fra filosofi ved Syddansk Universitet
(før Odense Universitet) og formidler og arrangerer
sociale og faglige aktiviteter.*

Adgang til medlemskab af foreningen har enhver
der er kandidat (et- eller to-faglig), magister,
eller har været indskrevet som kandidatstuderende
(et- eller to-faglig) i filosofi fra SDU.

Vi opfordrer hermed alle potentielle alumner til at melde
sig ind i foreningen ved at tage kontakt til:

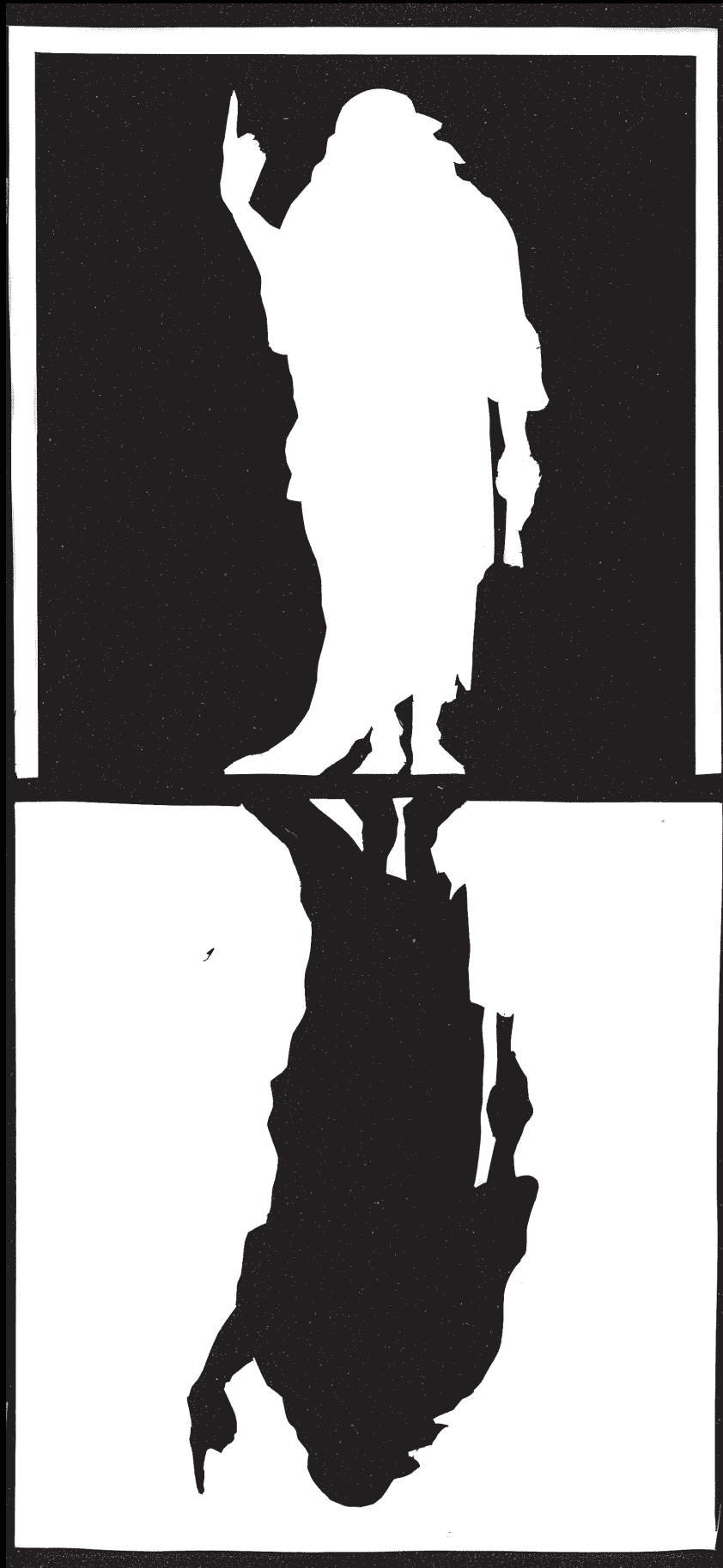
Jesper Lundsryd Rasmussen (jlr@sdu.dk) eller
Susanne Jakobsen Tinley (stinley@bib.sdu.dk).
Oplys her fulde navn og e-mail.

Det er gratis at være medlem.

Desuden vil vi værdsætte, at man spreder ordet
til bekendte potentielle medlemmer.

Følg os på <http://facebook.com/alumnefilosofisdu/>

*På vegne af foreningen
Susanne Jakobsen Tinley (næstformand)
Jesper Lundsryd Rasmussen (formand)*

ET TANKEEKSPERIMENT OM KØNSNEUTRALITET

Af Denis Kiyak Ebbesen og Jeppe Olesen
Psykologistuderende ved KU

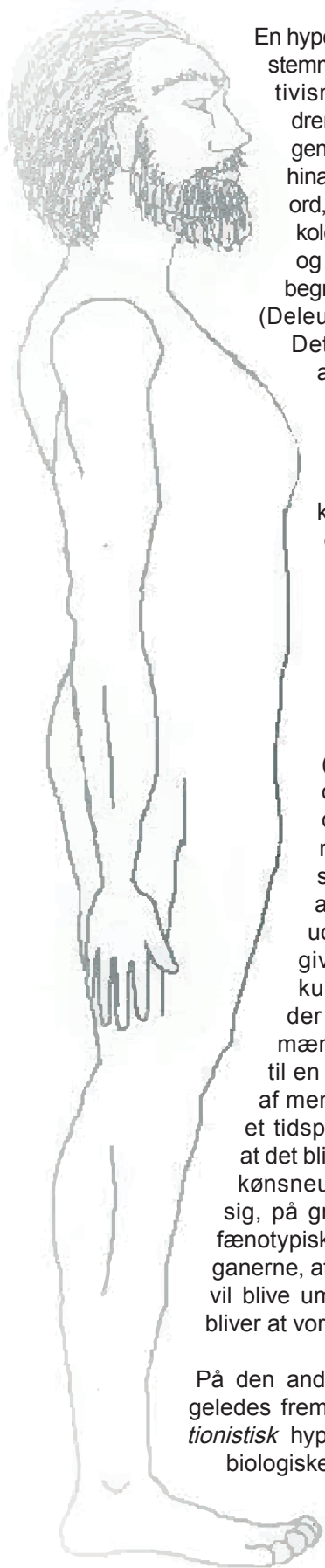
De sidste par år har kønsneutraliteten vundet stor omtale i aviser som Politiken og Information. Forældre beretter om, at de fravælger at kalde deres barn 'han' eller 'hun', men i stedet bruger det neutrale pronomen 'Hn'. Således skulle børnene være mere frie til selv at vælge til og fra i hverdagen. Ifølge de kønsneutrale fortalere er det eneste der forhindrer denne idealtilstand, at vores hverdag (fx alle institutioner) allerede er kønnet. Idéen bag vores tankeeksperiment er at tage denne variabel ud af ligningen for at se, hvad der vil ske. Tankeeksperimentet er derfor fremsat som en opfordring til, at fremprovokere nogle udviklingsbetonede hypoteser inden for køns-teorier, der ikke tyer til ideologiprægede (kort)slutninger.

Ifølge den danske teolog Niels Gregersen kan tankeeksperimentet være nyttige, hvis man gerne vil illustrere en abstrakt idé, der er svær at gøre empirisk tilgængelig. På den måde kan man sætte idéen på spidsen uden at argumentere for eller imod ét bestemt udfald, og dermed undgå filosofisk dødvande. Et godt tankeeksperiment bør derfor være *fortællende* i den forstand, at den gør det muligt at begribe svært tilgængelige idéer. Således kan man pege på underbelyste kontingente sider af virkeligheden. Sådanne eksperimenter er ofte blevet fremsat af fysikere, som fx Einstein (*clock-in-a-box*) og Schrödinger (*Schrödinger's cat*), da idéer inden for netop dette felt tidligere har vist sig at være svære at konceptualisere. Tankeeksperimentet afslører således ikke noget nyt om virkeligheden, men kan, i bedste fald, sætte nye meninger om virkeligheden på spidsen – og dermed give en ny indgangsvinkel til virkeligheden. På den måde kan tankeeksperimentet være med til at udforske og udfordre vores virkelighedsopfattelse.

Vores tankeeksperiment er inspireret af William Goldings (1954) roman, "Fluernes Herre", hvor en gruppe drenge isoleres på en øde ø, hvor de selv skal finde ud af at sameksistere. Vi forestiller os

således, at man på samme måde kunne sætte en flok ganske almindelige drenge- og pigespædbørn fri på en øde ø, hvor ingen kønsnormer hersker. Disse spædbørn vil ikke kunne klare sig selv, og det er derfor nødvendigt at der er voksne til stede på øen. Her forestiller vi os, at sætte omsorgspersoner på øen, som genetisk set er intetkønnede og tabula rasa. For at øge validiteten af studiet, kunne indsættes endnu flere børn ligeså genetisk intetkønnede og *tabula rasa*, der kan fungere som ældre søskende for spædbørnene. I takt med at disse drenge- og pigespædbørn vokser og bliver kønsmodne i biologisk forstand, vil det således vise sig, om de kan finde ud af at formere sig. Hvis man forestiller sig, at børnene under disse omstændigheder vokser op og på et tidspunkt reproducerer sig, vil vi hævde at der burde opstå et "norm-frit" samfund, jf. *konstruktionismens* og/eller *performativismens* videnskabsteoretiske antagelser (Susan, 2000). Givet disse betingelser kan tankeeksperimentet, jf. Gregersens bestemmelser, være befordrende for en diskussion om forskellige teorier og ideologiers udviklingsultimatum for kønsskellet. Dvs. hvilke udfald der for kønsskellet er mulige (og sandsynlige for tanken), givet disse forestillede betingelser på øen.

” PÅ FILOSOFISTUDIET LÆRER MAN I NOGEN GRAD AT SE BORT FRA DET, DER ELLERS OPRINDELIGT BLEV FREMHÆVET SOM FILOSOFIENS HOVEDFORMÅL: AT GØRE EN KLOGERE PÅ LIVET OG VERDEN, AT SÆTTE EN I STAND TIL AT LEVE – OG DØ – ORDENTLIGT

En hypotese der er i overensstemmelse med performativismen kunne være, at drenge og pigers køn over generationer vil nærme sig hinanden, eller med andre ord, at alle hidtidige psykologiske, sociologiske og (såkaldte) biologiske begrænsninger fravristes (Deleuze & Guattari, 1972).

Det skyldes, at man ved at udøve sit køn redefinerer sin (såkaldte) biologi. Det vil betyde, at mandlige og kvindelige *fænotypiske* kønstræk over tid degraderer eller radikalt transformeres (Lyotard, 1991).

Dimorfi betegner, at en plante eller dyreart kommer i forskellige former (endvidere størrelser og andre træk). Især dimorfien mellem mænd og kvinder vil, som en logisk følge af dette perspektiv, udligne sig gevaldigt, givet denne hypotese kunne verificeres. Det der i folkemunde kaldes mænd og kvinder, svarer til en dimorf klassificering af menneskedyrearten. På et tidspunkt vil der ske det, at det bliver umuligt for denne kønsneutrale art at formere sig, på grund af en så stærk fænotypisk udligning af kønsorganerne, at reproduktion til sidst vil blive umulig. Følgerne heraf bliver at vores race uddør.

På den anden side kan man ligeledes fremsætte en *præformationistisk* hypotese. Her har den biologiske reproduktion primat over miljømæssige

påvirkninger. Således ville andre former for seksualitet end heteroseksualiteten uddø med tiden.

Det bør nu stå klart for læseren, at begge disse hypoteser er absurde, og at man ud fra sådanne perspektiver aldrig kan hæve sig over en klassisk natur- og kulturdebat. Dette kan uddybende illustreres med Aristoteles' slutningsformer. Aristoteles' *årsagsbegreber* repræsenterer en bredere fænomenforståelse end den som (*post*) *moderne* videnskabelige samfund godtager. Aristoteles definerer årsagsforklaringer ud fra fire forskellige slutningsformer: 1) materiel årsag, 2) formel årsag, 3) virkende/effektiv årsag og 4) final årsag (Aristoteles, 1999).

Tager vi en statue som eksempel, vil den materielle årsag være materialet, fx granitten som statuen er hakket ud af. Den formelle årsag vil være ratioerne mellem forskellige delelementer af statuen og specifikt den forankring disse har haft i skulptørens (præ)bevidsthed om æstetik. Den virkende/effektive årsag til statuen er skulptørens handlinger, dvs. selve udmejslingen. Slutteligt (dog langt fra mindst vigtig) har vi den finale årsag til statuen, som er dens formål, fx æstetiske grunde, fejring eller tilbedelse af guder eller halvguder. Aristoteles var af den overbevisning, at fænomener der omhandlede organismer burde forklares ved alle disse årsagspropositioner.

Lad os nu prøve at oscillere mellem hhv. den performativistiske og den præ-formationistiske kønsideologi, ved at se på kønsskellet (maskulin/feminin) gennem disse fire forskellige Aristotelianske årsagsforklaringer. Den materielle årsagsforklaring hæfter sig ved forskelle i fysikal substans på forskellige niveauer. Dvs. enten fysiologiske, anatomiske eller nu om dage hormonelle og genetiske forskelle. Disse ville så være grunden til kategorierne maskulin/feminin.

Ifølge den formelle årsag, ville kønsskellet være en *essentiel* struktur i mennesker, det vil sige en egenskab der er intrinsisk til det at være medlem af menneskearten. I forbindelse med en sådan essentialisme må to væsentlige punkter understreges.

For det første svarer en formel årsagsforklaring af kønsskellet til præ-formationisme. Hvis køns-

skellet er *opstået* i løbet af menneskets udvikling, så skal det enten komme fra mennesket selv, eller dets internalisering af nogle kønslige betingelser i dets omgivelser (mere præcist dets evolutionære niches). Hvis kønsskellet er noget der er *udviklet*, og derved ikke er essentielt, kan det altså ikke indgå i en formel årsagsforklaring. Ifølge den formelle årsagsforklaring er kønsskellet altså noget der er blevet installeret i mennesket før dets udvikling blev *startet*. En sådan udvikling, der skulle være guidet af et præetableret essentielt skel i arten, er dog svær at forestille sig, da den strider mod den gængse sekulære verdensopfattelse. Hvis man derimod hævder, at kønsskellet er opstået i løbet af menneskets udvikling, må det være genereret, fordi det er fremkommet under udvikling. Derved må det anskues som et kontingent fænomen, og ikke et essentielt. Hvis det er tilfældet at kønsskellet netop er udviklet i løbet af vores artshistorie, kan det dermed ikke forårsage udvikling. Hvis det er essentielt, skal det altså være præ-installeret på en sådan måde, at det danner ophav til udvikling, og der kan dermed ikke være tale om noget der (egentligt) udvikles.

” VI ER ALLE GRUNDLÆGGENDE PÅ HERRENS MARK (UDEN RELIGIØSE KONNOTATIONER)

For det andet er det ofte fejlagtig antaget, at biologiens perspektiv på køn er essentialistisk, både af lægfolk og i såkaldte antiscientistiske kritikere. Det er ingenlunde korrekt, at der i biologiske modeller kan findes belæg for en egentlig essentialisme (se fx Valsiner 2007 om Gilbert Gottliebs teori om probabilistisk epigenese for en uddybning af, hvorfor biologiske organismers væren ikke kan præ-determineres). De mest reduktive grene af biologien leverer højest et logisk belæg for, at hævde en materiel årsagsforklaring, og denne er kontingent, ikke essentiel.

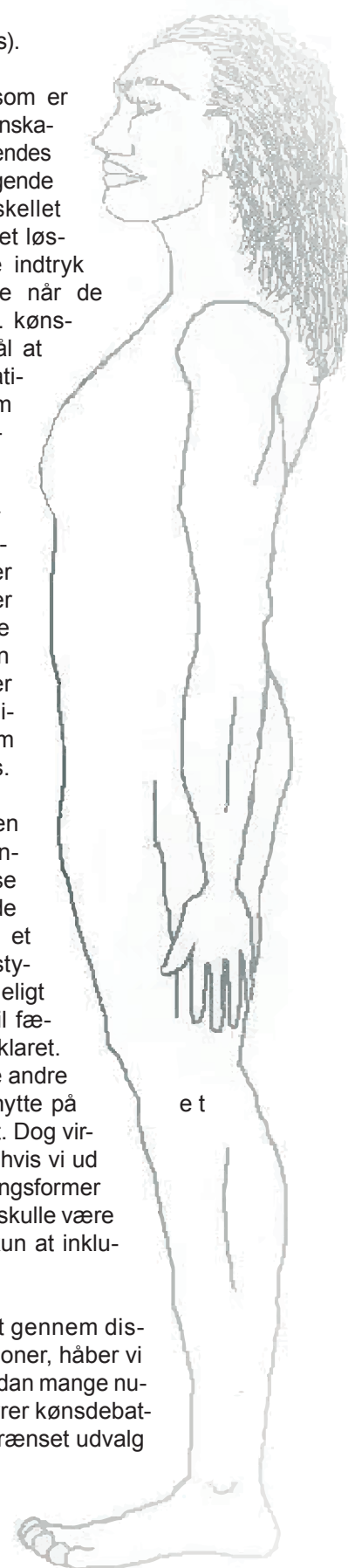
Den virkende/effektive årsag indrammer den performativistiske kønsideologi. Ved denne slutningsform peges nemlig på at nogen instantierer (eller ligefrem konstruerer) fænomenet. Det er således menneskene der organiserer kønsskellet. Mennesker (for)handler kønsskellet frem og sedimenterer det på særlige måder i særlige kontekster (på samme måde som at statuer fra det gamle Grækenland er anderledes end dem

fra Peru, Kina eller Atlantis).

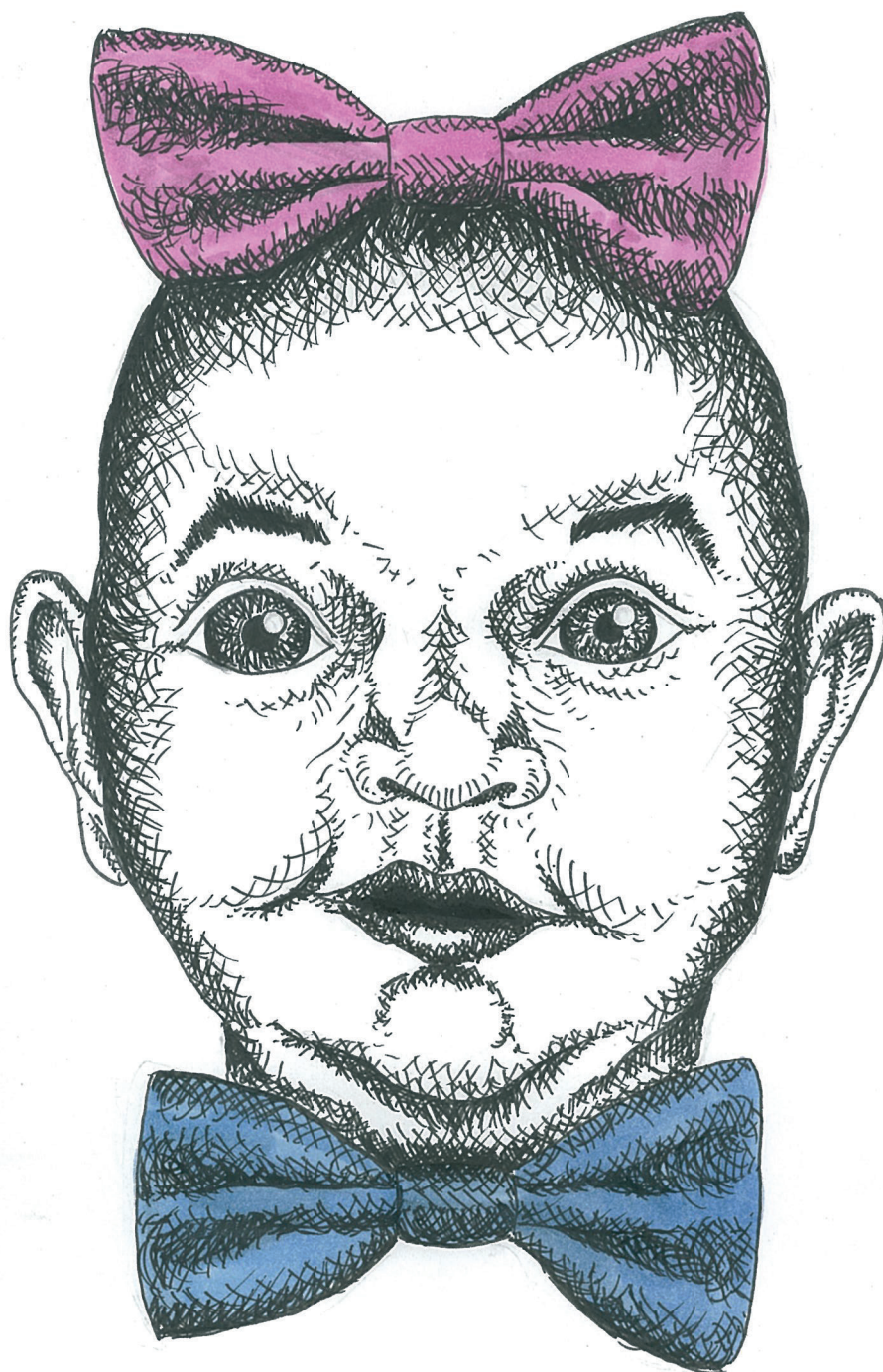
Nu til den finale årsag, som er yderst miskrediteret i videnskabelige sammenhænge. Anvendes den på kønsskellet kan følgende ræsonnement opnås. Kønsskellet er en artshistorisk betinget løsning på de komplicerede indtryk mennesker skal gebærde når de perciperer hinanden. Dvs. kønsskellet har tjent det formål at reducere i den høje relationelle kompleksitet, som menneskelig inter-subjektivitet manifesterer. Om end visse typer teleologi-prægede årsagsforklaringer er uforenelige med videnskabelige forklaringer efter Darwin, så er finale årsager ved at vinde indpas igen (se fx Hoffmeyer, 2012). Nogen hævder ligefrem, at de er uundgåelige hvis værdi-prægede fænomener, som fx kønsskellet, skal forstås.

Forhåbentligt har læseren nu den velbegrundede intuition, at samtlige af disse slutningsformer kan yde forklaringskraft angående et fænomen, og forklaringstypen eller hybriden selvfølgelig bør kalibreres i henhold til fænomenet der ønskes forklaret. Der er sikkert også mange andre forklaringsmodeller at benytte på fænomenet som kønsskellet. Dog virker det mildest talt uklogt, hvis vi ud af bare fire forskellige slutningsformer fremsat for 2000 år siden, skulle være så arbitrært dogmatiske kun at inkludere (ca.) 2!

Ved at belyse kønsskellet gennem disse Aristotelianske distinktioner, håber vi derfor blot at illustrere hvordan mange nutidige kønsteorier forsnævrer kønsdebatten gennem et meget begrænset udvalg af slutningsformer.

e t

HERMENEUTIKEREN HERMES

Af Tim Fløjborg,
filosofistuderende ved SDU

Vi hører om guden Hermes i mange af historiens store fortællinger, men hvordan er denne figur relevant for filosofien? Og hvorledes kan figuren illustrere Gadammers hermeneutik?

Denne artikels mål er at besvare disse spørgsmål ved at lave en analyse af Homers *Hermeshymne* for at belyse Hermes' væsen og karakteristikkere. Jeg vil bruge hymnen til at personliggøre den filosofiske hermeneutik. I artiklen vil jeg gøre stor brug af citater for at belyse hvordan hermeneutikken og Gadammers filosofiske hermeneutik kan forstås ud fra skønlitterære værker.

” **MEDENS EN LIDENSKABELIG
TID FREMSKYNDER,
HÆVER OG STYRTER,
OPHØJER OG NEDTRYKKER,
GJØR EN REFLEKTERET
LIDENSKABSLØS TID DET
MODSATTE, DEN QVÆLER
OG FORHINDRER, DEN
NIVELLERER**

Hans-Georg Gadammers hermeneutik er utvivlsomt stærkt inspireret af det eksistensfilosofiske grundlag som er fremlagt af hans mentor *Martin Heidegger*. Jeg vil dog argumentere for at hans bidrag til filosofien har sine oprindelige rødder i antikken. Gadammers filosofi pustede nyt liv ind i og omformede den måde hermeneutikken blev anvendt og tænkt i det 19. århundrede. Hermeneutikken på den tid blev næsten udelukkende brugt til fortolkning af gamle antikke værker for at finde den sande mening i værket, men den hermeneutiske tradition har nu passeret igennem Gadammers radikale hænder, og derefter blevet frigjort fra dens tidligere begrænsninger og blevet åbnet op for både historikere, kunstnere, retorikere, psykologer,

antropologer og filosoffer. Men uanset hvor banebrydende og nyt det virker, så har den filosofiske hermeneutik et tidløst og mytisk slægtskab, som strækker sig helt tilbage til ophavsmændene af den vestlige filosofi, de antikke grækere.

I stedet for at lave en historisk redegørelse for hermeneutikkens afstamning, så vil jeg bruge dette afsnit på at personificere hermeneutikkens karakter, så det er relaterbart, i stedet for at dissekere det med et løsgjort cartesiansk syn. Denne personliggørelse er en hermeneutisk kernepraksis. Jeg vil bruge Homers *Hermeshymne* som værktøj til at "animere" den hermeneutiske praksis, da dette digt besidder en del af de fundamentale principper i Gadammers hermeneutik, som jeg vil diskutere i det næste afsnit. Jeg forestiller mig at Gadamer ville se positivt på sådan en personliggørelse af sin filosofi, da det lader til at han selv trækker stærkt på en mytologisk bevidsthed. Gadamer vender igen og igen tilbage til "the peculiar relation between myth and logos that we find at the beginning of Greek thought." Ifølge Gadamer gør den mytologiske bevidsthed, at man kan lave en mere dynamisk og autentisk relation mellem subjekt og objekt, end post-oplysningstidens rationalisme:

"It would be an error to assert that we no longer need these teachers in the age of scientism. The limit they designate over against the total scientific reduction of our world is nothing we must first devise. It is there as something that has always preceded science. What seems to me to be the most hidden and yet the most powerful foundation of our century is its skepticism over against all dogmatism, including the dogmatism of science" (Gadamer, 1976).

I min optik så er der ingen bedre måde at forstå en sådan mytologisk tilgang til filosofisk hermeneutik, end selve den græske gud Hermes, som var for-

tolkningens gud, den guddommelige budbringer og fortolkeren af gudernes ord til menneskene:

*Syng os en hymne, å Muse,
om sønnen af Zeus og af Maia,*

*Hermes, Kyllenes behersker,
stor blandt Arkadiens hyrder,*

*gudernes hurtige budbringer,
Maia ham bragte til verden*

Maia, den hårfagre, ærbare nymfe...

*Dybt i en skyggefuld grotte
hun boede ganske alene.*

*Midt i den bælgmørke nat
han elsked den hårfagre nymfe.*

*Intet man anede nede på Jorden,
og hist på Olympen*

lå i sin sødeste slummer den liliearmede Hera

Hermes er på alle måder en legemliggjort *i-mellem-hed*, halv gud og halv nymfe, selve hans fundament er at have en fod i to verdener, hvor han ikke helt tilhørte nogen af dem. En opfinder fra fødslen, Hermes realiserer sin status som *Outsider* og bruger det til at blive en *dobbeltagent* af en art, så han lettere kan bevæge sig mellem grænserne for himlen, jorden og underverdenen. I dette territorium mellem territorier funderer Gadamer sin filosofiske hermeneutik. Et af de helt store koncepter Gadamer introducerer med sin filosofi er hans *horisontsammensmeltning*, som finder sted i det frugtbare mellemrum hvor et væsens horisont møder og fortolker et andet væsens horisont, og der sker en formidling mellem de to horisonter, Det er en *synergetisk* process, hvor mødet mellem disse to skaber noget helt tredje (*Synthorán eis hen eídos*). Altså at sammenfatte noget under en synsvinkel. I henhold til dette koncept så er subjekt og objekt begrænset i deres egen individualisme, og befinder sig i fastlagte unikke positioner, hvor de ud fra disse positioner erkender og erfarer alt som falder indenfor deres respektive horisonter, som omringer disse positioner. Horisontsammensmeltning Princippet vil blive besøgt igen når man kommer længere ind i Hermeshymnen.

*Gik så ad bagdøren bort fra
ra den høje og hvælvede grotte.*

*Straks han en skildpadde hittede,
som bragte ham tusindfold lykke.*

*Thi af dens skjold forarbejdede
Hermes den syngende lyre.*

*Lige ved tærsklen til gården han så,
at den kom ham i møde,*

*medens begærligt den åd
af det frodige græs foran døren.*

*Komisk den dansede fremad,
og Zeussønnen, Hermes den rappe,*

*stirrede på den med undren
og brast så i latter og sagde:*

*Skønnere møde har aldrig jeg haft,
jeg skal ikke forsmå dig.*

*Hil dig, min dejlighed! Yndige danser,
du fryd ved et gilde!*

*Velkommen! Sig mig dog,
hvorfra du stammer, du lille vidunder,*

*du med det skinnende skjold,
der lever i bjergenes kløfter?*

*Hør! Jeg vil tage mig af dig
og bære dig hjem til min bolig.*

*Meget jeg venter mig af dig,
og ære du høster til gengæld.*

*Hjemme er bedst; du må huske,
at udenfor lurer kun farer.*

*Levende er du i sandhed et skjold
imod trolddommens ondskab;*

*når du er død derimod,
skal du sødmefyldt tone i sange"*

Det første Hermes ser er en smuk skildpadde. Efter at have værdsat det æstetiske i skildpadden sætter han sig for at undersøge enhver mulig mening som skildpadden muligvis kunne have.

“Levende er du i sandhed et skjold imod trolddommens ondskab; når du er død derimod, skal du sødmefyldt tone i sange”, efter at have fastlagt skildpaddens endegyldige mening (Musik), dræber Hermes skildpadden og transformere den om til verdens første Lyre.

Og i hans *opfindelses-øjeblik*, i hans åbenhed for erfaring, i hans “belonging to the world” da inkarnere han denne bestræbelse. Dette opfindelsens øjeblik, af inspiration og refleksion, belyser en andet facet af Gadamer's filosofiske hermeneutik. Denne tilgang, erfaring, fulgt af refleksion, gør det muligt at afslører meningen. Det er i direkte modsætning til den naturvidenskabelige tradition, som kommer før Gadamer, hvor mening bliver opnået gennem metodiske overvejelser fulgt af forudsigelser og testning. Gadamer's filosofi understreger kraftigt betydningen af umiddelbar oplevelse som en nødvendig prøvesten for meningsudvikling.

Hinsides det fænomenologiske aspekt af Hermes' første opfindelse, fastsætter denne handling Hermes' plads i verden. Hermes er en gud i verden, ikke uden for den. Han interagerer med verden, og får en praktisk erfaring af verden. Han svæver ikke oppe blandt skyerne på olympus, hvor man blot observerer og spekulerer. En sådan svævende fremmedhed påstår Gadamer, er en del af naturvidenskaben og dens metoder, og han argumenterer for at hvis man har sådan en tilgang til forståelse, så forhindrer man sig selv i at erfarer det direkte, ved at forlade sig på den samlede videnskabelige viden som er delt af alle videnskabsmænd, i stedet for at lade mening komme til én gennem interaktion med verden. Gadamer afviser ikke den videnskabelige metode, men siger at den adskiller mennesket fra den animerede verden, og gør en sand horisontsammensmeltning umulig, men er i stedet erstattet af et kontrolleret miljø. Det er denne fremmedgørelse som den filosofiske hermeneutik forsøger at gøre op med.

*... dér hvor de salige guders
højhellige okser har hjemme.*

*Ude på saftige enge,
som aldrig er mejet, de græsser.*

*Hermes den spejdende, Argeifontes,
den ætling af Maia,*

*røvede fem gange ti af de
brølende okser fra hjorden.*

*Over de sandede marker
i skiftende retning han drev dem;*

*listig som altid han drejede
sporene om og lod hjorden*

*baglæns med klovene gå,
så at forbenets fodspor stod fjernest,*

*bagbenets derimod forrest,
og selv gik som hjorden han baglæns.*

Dette kvægtveri er hvad der initierer Hermes i olympos' haller og ophøjer ham til den tolvte gud i pantheonet, dette reflekteres i hymnen idet han forbereder tolv ofringer i stedet for elleve, da der før Hermes kun var elleve guder. Han "skar dem i stykker, tolv i det hele og ens, en lækkerbid lagdes i tilgift". Med dette kvægtveri stjæler Hermes et symbol på den *Gyldne Apollos* storhed. Apollo, som er guden af rationel tænkning og oraklets stemme, og hvis lige pile altid rammer centrum af sit mål, bliver i dette øjeblik nødt til at indrømme at Hermes' snedighed har besejret ham, og giver en del af sin guddommelige kraft til Hermes.

Jeg agter at gøre dig, Hermes,

*til en formidler blandt evige guder
og menneskers slægter;*

*kær for mit hjerte og trofast du er.
Som et tegn på min yndest*

*skænker jeg dig denne stav,
som vil følges af rigdom og lykke*

*trede og gylden den er
og beskytter dig vel imod trolddom.*

*Hvert et guddommeligt ord
og hver dåd vil du fyldbyrde med den.*

Idét nedlægges Apollons hegemoni, og Hermes' metoder bliver valideret. Dette øjeblik i Hermes' oprindelse, afslører et afgørende element i Gadamer's filosofi. Filosofens teorier opnår et niveau, en form for videnskabelig objektivisme, på samme måde som Hermes, der nedlægger Apollos hegemoni. Gadamer's primære kritik af den videnskabelige metodologi afslører den som en praksis der håndhæver et apollinsk hierarki hvor mennesket står hævet over verden, og besidder evnen til at rationelt og objektivt forstå verden, og derfor eksistere verden kun som et eksemplar, der skal forstås.

Videnskabens attitude til metodologi, som har været den dominerende flere århundreder, forviser verden til en underklasse af primitive fænomener, som ophøjer videnskabsmanden til en dominerende og forherligede rationel fortolker, som kigger ned og observerer fra de olympos' løsrevne sale. Gadamer beskriver denne apollinske højborg som:

"We live with the awareness of a world that is changing in unforeseeable ways, and in conflicts and tensions we expect science, out of its own resources, to constitute the decisive factor... Society clings with bewildered obedience to scientific expertise..." (Gadamer, 1976).

Ligesom med Hermes' magtkamp, hvor Hermes tager del i Apollos velstand, inkluderer Gadamer sig selv i det guddommelige pantheon, i stedet for at forsøge at dominere det. Gadamer påstår at samfundet ville drage fordel af at inkludere en refleksiv metode i deres forståelse af verden, en refleksiv metode med fokus på gensidighed i stedet for dominans i den menneskelige forståelses pantheon, altså en mere horisontal tilgang til verden, hvor fortolkeren ikke længere kigger ned på verden fra en isoleret ophøjelse af videnskabelig rationalitet.

Man søger efter det punkt hvor ens egen horisont med alle sine individuelle faktorer såsom kultur, sprog, og eksistentielle erfaringer, møder den figurative tekst som man ønsker at forstå. Subjekt og objekt bærer en ligevægt i deres horisontalitet, og deres relation bliver det afgørende punkt, hvori mening kan fremtræde forståeligt. Denne

tilgang til forståelse lægger vægt på Gadamer horisontsammensmeltningkoncept. I dette system "regerer" det apollonistiske "øje" ikke, men deler sin regeringstid med Hermes' nysgerrighed. Bueskytten (Apollo) som engang gennemtrængte alt, må lade sig selv gennembore.

*Turen til Hermes nu kom,
og han talte blandt evige guder,*

*medens han hilste mod Zeus,
alle gudernes fører og hersker:*

*»Fader Kronion! Jeg lover at sige dig alt
og kun sandhed.*

*Ganske oprigtig jeg er – på rænker
jeg aldrig forstod mig!*

*Hjem til vor bolig i morges,
da solen sig viste på himlen,*

*kom han for hjorden af vraltende
okser at finde. Men ingen*

*kunne han føre som vidne af
alle de salige guder.*

*Under de voldsomste trusler
befalede han mig at tilstå,*

*ellers han ville mig ned
i det mørkeste Tartaros kyle.*

*Han kan jo sagtens – i ungdommens
fejreste vår han jo blomstrer.*

*Jeg kom til verden i går,
og det ved han så sikkert som nogen.*

*Alt andet ligner jeg da end en
drabelig ransmand af okser.*

*Tro mig – thi stolt du jo kalder dig selv
for min elskede fader:*

*Ikke hans okser jeg drev til min bolig
for stenrig at blive,*

*ikke jeg satte min fod over tærsklen,
oprigtigt jeg taler.*

Denne scene i digtet fremhæver en anden af Gadamer pointer, nemlig vigtigheden af sproglige færdigheder og retorik. Gadamer taler ofte om sproget og retorikkens rolle i menneskelig forståelse. Han taler om at sprog og virkelighed er uløseligt forbundet, at sprog ikke beskriver virkeligheden, men de situerer hinanden. "Reality does not happen 'behind the back' of language [...]" konstaterer Gadamer "[...] it happens rather behind the backs of those who live in the subjective opinion that they have understood 'the world' (or can no longer understand it); that is, reality happens precisely within language." . Fordi filosofisk hermeneutik forsøger at forstå forståelsesprocessen, så spiller sproget en afgørende rolle, da det er en fundamental måde hvorpå mennesket forstår verden, og deler deres perspektiv med andre mennesker.

Det er dette fokus på sprog som adskiller den vi-

**” I STEDET FOR AT VÆRE ET
ENKELT, MEN DOG HELT
MENNESKE, FORANDRES
MENNESKETS TILVÆRELSE
TIL AT BLIVE EN SIMPEL
BRØKDEL, DER IKKE LÆN-
GERE ER EN DELTAGER
I LIVET, MEN BLOT EN
TILSKUER I DET ENORME,
MEN ABSTRAKTE PUBLIKUM**

denskabelige tænkning fra hermeneutikkens reflek-sive tænkning. Sproget forsøger at opnå erfaringer og mening, som findes i horisontsammensmel-ting, i stedet for at knytte sig til en isoleret empirisk sandhed. Altså virkelighed er ikke begrænset til hvad den videnskabelige metodologi kan forstå, men inkluderer alt hvad der finder sted inden for sprogets sfære. Gadamer påstår:

"Where, indeed, but to rhetoric should the theo-retical examination of interpretation turn? Rhetoric from oldest tradition has been the only advocate of a claim to truth that defends the probable, the eikós (verisimile), and that which is convincing to the ordinary reason, against the claim of science to accept as true only what can be demonstrated and tested" (Gadamer, 1976).

Trods mængden af beviser imod ham, så demonstrerer Hermes den sproglige virkeligheds magt, og insisterer overfor Zeus på at det som er muligt også er sandt, og at beskyldningen mod ham er absurd. Hermes forkaster beskyldningen med ordene: "En nyfødt, der ud gennem porten spadserer, vender tilbage med okser, han stjal – hen i vejret du snakker" . Zeus anerkender begge sandheder, den retoriske og den empiriske, og griner mægtigt af Hermes' mesterlige historie. Dette er en af pointerne i Gadammers filosofi, at lade mennesket forstå verdens sandhed. Forståelsen må skabes uden om det eksklusive videnskabelige verdenssyn, så personlige erfaringer og refleksion kan få sin plads i sandheden.

En løsning på sønnernes konflikt er at de skal finde en måde at elske hinanden på, og give Hermes et job. Fra den dag bliver det Hermes job at være gudernes budbringer, og den eneste forbindelse mellem Hades og oververdenen "Jeg agter at gøre dig, Hermes, til en formidler blandt evige guder og menneskers slægter" .

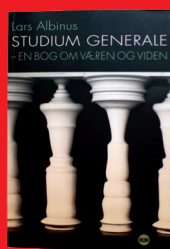
E. Lansing Smith påstår at i den hermeneutiske tradition, der fungerer underverdenen som en tekstuel nekrotype (*Necrotype*) og fungerer som et udtryk for både produktionen af tekster (*Poiesis*), og fortolkningen af tekster (*Hermeneusis*). "... the [underworld] myth can be seen as... analogous to the process by which the text is interpreted." Derfor er Hermes' adgang til underverdenen essentiel for forståelse; Apollos hjem, som er Olympos' højeste punkt er ikke længere forståelsens eneste territorium. Hermes forbinder disse punkter på tværs af *axis mundi*.

Til trods for at Hermes' forbindelse er åbenlys i det han er gudernes budbringer og fortolkeren af gudernes budskaber, så belyser Homers Hermeshymne mange nuancer om Hermes' væsen, og hvordan han er en personliggørelse af hermeneutikken.

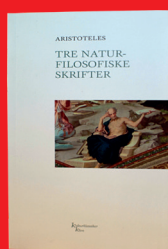

BOGREOLEN

Nedenfor findes et udvalg af de bøger redaktionen har klar til anmeldelse

ALBINUS, LARS
Studium Generale

ARISTOTELES
Tre naturfilosofiske skrifter

ANDERSEN, SVEND
Af og til Intet

ARENDT, HANNAH
Om Revolution

ARENDT, HANNAH
Eksistens og Religion

DUCKWORTH, ELEANOR
At få Vidunderlige ideer

HANSEN, JAN TØNNES
Selvet som Rettethed

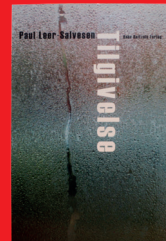
HOLM, ISAK WINKEL
Stormløb mod grænsen

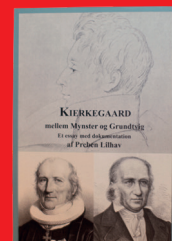
KLEIN, NAOMI
Intet bliver som før

KOHUT, HEINZ
Selvpsykologiske perspektiver

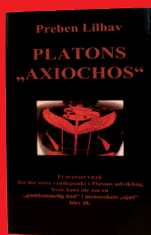

LEER-SALVESEN, PAUL
Tilgivelse

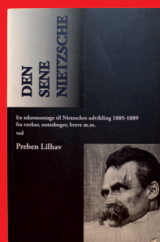

LILHAV, PREBEN
Kierkegaard

SKRIV EN
ANMELDELSE
OG FÅ BOGEN
GRATIS

LILHAV, PREBEN
Platons "Anxiochos"

LILHAV, PREBEN
Den sene Nietzsche

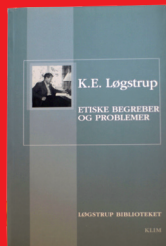
LØGSTRUP, K.E.
Opgør med Kierkegaard

LØGSTRUP, K.E.
Ophav og Omgivelse

LØGSTRUP, K.E.
*Skabelse og
Tilintetgørelse*

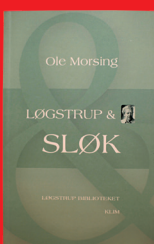
LØGSTRUP, K.E.
*Ethiske begreber
og problemer*

MACDONALD, HELEN
H for Høg

MARTINSEN, KARI
Løgstrup og Sygeplejen

OLE, OLE
Løgstrup og Sløk

MILLS, C. WRIGHT
*Den sociologiske
fantasi*

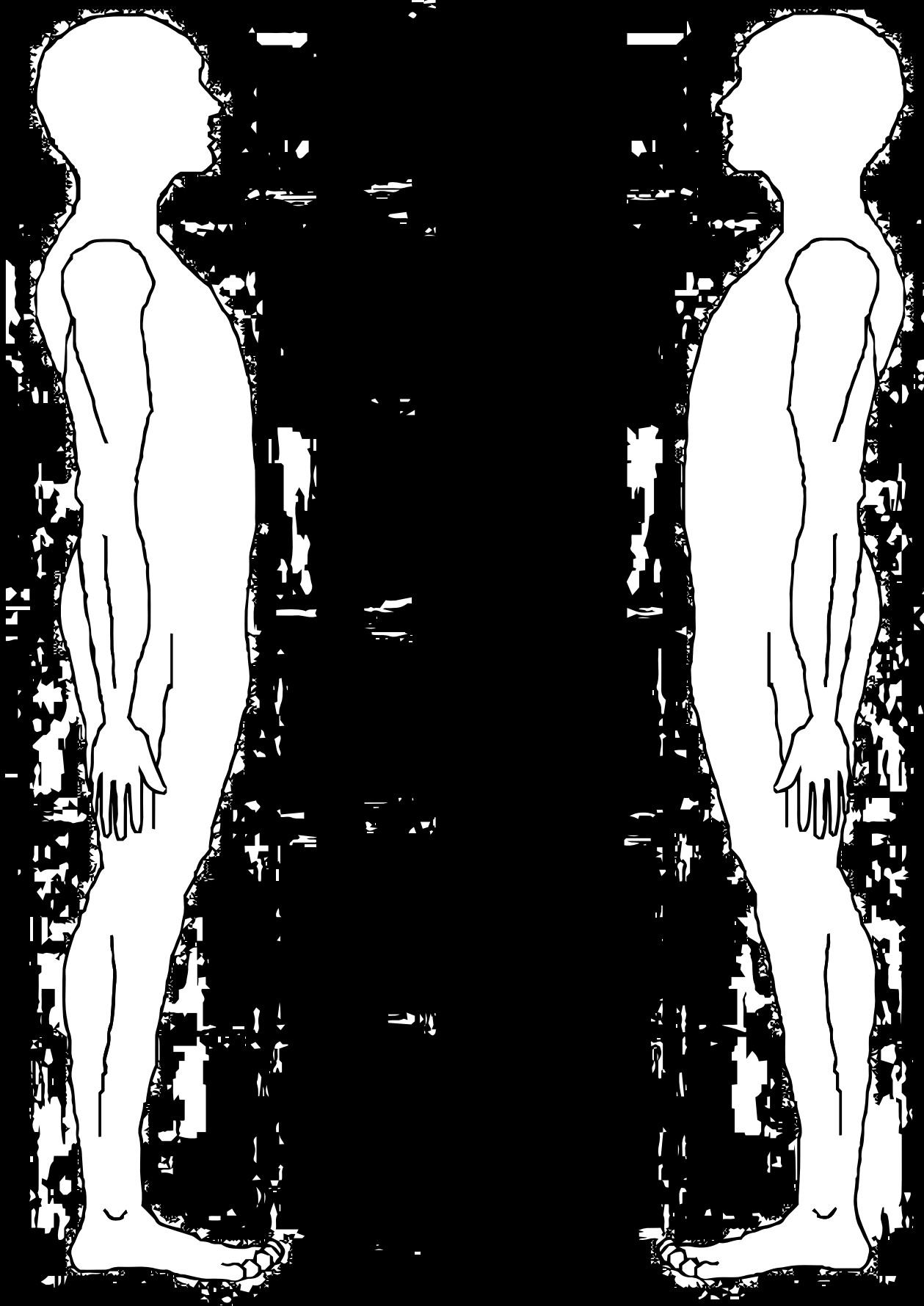

VON OETTINGEN,
ALEXANDER
Pædagogisk filosofi

POULSEN, ARNE
*Udvikling, Risiko og
Modernitet*

Se resten af boglisten på www.sdu.dk/refleks

Boganmeldelse: **PLATON: VÆRK OG VIRKNING**

Af Tobias Kjeldgaard,
Cand. stud. International Sikkerhed og Folkeret

Titel: Platon: Værk og virkning

Red.: Jakob Leth Fink og Kristian Larsen

Forlag: Gyldendal

Årstal: 2016

Sidetotal: 687

Til udgivelsen af *Platon: Samlede værker i ny oversættelse* (2009-15) har vi nu fået en *ledsager* i form af denne antologi, der er redigeret ved Jakob Leth Fink og Kristian Larsen. Iflg. redaktørernes 'Indledning' er der flere årsager til behovet for en sådan ledsager. For det første kan den lette indgangen til et forfatterskab, der emnemæssigt spænder utrolig vidt. For det andet kan den lette tilgangen til forfatterskabet, der qua sin kunstneriske og fiktive dialogform udfordrer en direkte og ligefrem forståelse. Men bogen kan mere end det. Den skal også tilgængeliggøre Platonforskningen for læseren, hvilket indikeres af bogtitlen, hvor det ikke blot er *værkerne*, der er i fokus, men også *virksomheden* (s. 13ff.; alle sidehenvisninger er til det anmeldte værk). Bogen er skrevet "til den alment interesserede læser" (s. 17), men man sidder aldrig tilbage med følelsen af, at dette hensyn medfører et lavt lixtal – tværtimod er artiklerne på et højt fagligt niveau, skrevet af akademikere, men samtidig letlæselige og -forståelige. Bogen er bygget op om tre dele: 'Platons samtid' med to mere historisk orienterede kapitler, 'Værk' med elleve kapitler samt 'Virksomhed' bestående af 14 kapitler.

Bogens første del begynder med kapitlet 'Platons Athen: den første by', skrevet af Ivar Gjørup. I denne levende fortælling om Athen på Platons tid får vi et indblik i den for længst svundne *polis*, der over en længere periode udvikler sig til 'den første

by', ja, sågar 'en politisk by' (s. 53). Det andet bidrag om samtiden, 'Hvorfor henrettede athenerne Sokrates?', er skrevet af Mogens Herman Hansen. Her præsenteres processen mod Sokrates fra et historisk og kildekritisk perspektiv, der måske virker fremmed for nogle filosoffer, men det er faktisk et frisk pust ind i de overleverede kilder, vi har til at forstå, hvad der egentlig skete i året 399 f.Kr. Forfatterens konklusion falder formentlig ikke helt i de fleste filosofers smag, da han gør opmærksom på, at filosofien med "dødsdommen over Sokrates fik [sin] martyr, og sådan en er det altid godt at have" (s. 96), men det er dog ikke sikkert, at det kan afgøres, om der reelt var tale om et justitsmord – og dermed overhovedet tale om et martyrium. Disse samtidsbetragtninger om Athen og Sokrates' henrettelse har enorm betydning for Platons værker. De er på hver sin måde forudsætninger for den form for tænkning, der kommer til udtryk i dialogerne, og skal således ikke have sine betydninger undervurderet.

Anden del af bogen indeholder flere interessante artikler om bestemte værker og begreber hos Platon. F.eks. beskæftiger Thomas Schwarz Wentzer sig med en sokratiske metode og dens relevans for nutidens filosofi i bidraget 'Den sokratiske *elenchos* – er metode virkelig alt?'. Her relateres påstanden om, at enhver tids intellektuelle funktion "i sidste ende [er] at spørge, hvordan vi egentlig vil leve vores liv" (s. 100) til Sokrates' dialektiske *elenchos*, der betyder gendrivelse. Men dette er "ikke bare en metode eller en teknisk færdighed, men en måde at leve på" (s. 106) iflg. Wentzer. Denne levevis kan vi byde velkommen i vores postmoderne nutid for at opnå større selvforståelse ved at finde ud af, om der er "overensstemmelse mellem det, vi siger, og det vi gør" (s. 122). Et andet godt eksempel er Heine Hansens artikel, 'Sofisten', om Platons værk af samme navn. Her får vi en tekstnær gennemgang af værket samt nog-

le interessante overvejelser om definitioner og væsensbestemmelser. Det handler om sofisten, en "illusionsmager" (s. 177), der skal fanges og bestemmes. Men Hansen har også nogle interessante overvejelser over, hvorfor der ikke kom et værk ved navn *Filosoffen* (som skulle fuldende en trilogi med *Sofisten* og *Statsmanden*). Det kan være svært at se filosofien tydeligt, men han "har tittet frem fra kulissen hist og her" (s. 183). Man kan måske se hele forfatterskabet som et definitionsforsøg – eller, som Hansen ansporer os til, "at finde filosofien frem i os selv og selv finde frem til filosofien formelt" (s. 186)?

Tredje del af bogen indeholder forskellige artikler, der i kronologisk rækkefølge belyser Platons virkning i løbet af resten af filosofihistorien. Der er igen kun plads til at eksemplificere, men flere af de andre bidrag vil blive omtalt i de efterfølgende afsnit. Platons virkningshistorie er belyst fra ende til anden. De allerførste, som Platon påvirkede, var naturligvis sine elever, og her er Aristoteles den mest indflydelsesrige. I artiklen 'Hvad lærte Aristoteles i Akademiet?' af Jakob Leth Fink fokuseres ikke på forskellene mellem Platons og Aristoteles' filosofier, men derimod det, som Aristoteles lærte og tog med sig fra Akademiet. Fink går grundigt og kildekritisk til værks hvad Akademiet angår, og han når frem til, at Aristoteles lærte "at problematisere i stedet for at dogmatisere", hvorved han også "lærte at følge sandheden uanset hvor den fører hen" (s. 372) – at problematisere sin lærer, fadermordet, var tilladt, så længe sandheden var for øje. Generelt tog Aristoteles noget afgørende nyt med sig fra Platons Akademi, nemlig en *akademisk standard*, og det er netop den, vi efterstræber i dag. Det var den første, men hvad med de sidste? Antologiens sidste bidrag er skrevet af Chr. Gorm Tortzen og omhandler 'Platon i det danske gymnasium'. Her gennemgås gymnasieskolens Platonlæsning i dens 200 år lange historie. Konklusionen er både positiv og negativ: Platon er blevet læst af flere og flere, men det er ganske få værker, der er blevet identificeret med Platon, således at Platon er blevet "identisk med *Sokrates' Forsvarstale*" (s. 671). Det må altså være en opfordring til at gå videre end det sædvanlige, man præsenteres for – der er meget mere Platon end en enkelt dialog.

Nedprioriteringen af bogens første del forbliver dog et muligt kritikpunkt. At der skulle være tale

om tre *hoveddele*, som bogens følgeseddel angående anmeldelse hævder, er en overdrivelse – to kapitler om samtiden er næppe en hoveddel ud af 27 kapitler. Min kritik handler mere konkret om, at der er visse temaer og problemstillinger i Platons samtid, som kunne være relevante at berøre; således ikke blot Athen og Sokrates' henrettelse. Man hører ofte, at enhver tænker er et produkt af sin samtid, og Platon er ingen undtagelse. Der er med andre ord flere forudsætninger at hente i den historiske kontekst til forfatterskabet. F.eks. kunne et filosofihistorisk kapitel om *sofisterne* være på sin plads. Sofisterne er altid på spil eller til stede i Platons dialoger og er dermed en væsentlig drivkraft og forudsætning for både Sokrates' og Platons virke, men de nævnes sjældent ved andet end navn i bogens forskellige kapitler. Redaktørerne skriver lidt om sofisterne i deres 'Indledning', men det forbliver med "udgangspunkt i Platons fremstilling [...], som ikke er neutral" (s. 21). Endvidere sker det også i flere dialoger, at "Sokrates [kunne] virke som en af disse sofister; han var tit udsat for at blive forvekslet med dem" (s. 105), som Thomas Schwarz Wentzer skriver i sit bidrag. Et andet filosofihistorisk tema, der falder ind under Platons samtid, er forholdet mellem Platon og Sokrates. Også her kradses redaktørerne kun sporadisk i problemstillingens overflade (s. 18f.), men temaet dukker løbende op uafhængigt af hinanden i de mange forskellige kapitler. F.eks. i Anne-Marie Eggert Olsens artikel, 'Staten – demokratiets fyrstespejl', hvor der argumenteres for, at "Platons stemme [synes] at gå klart igennem" (s. 308), mens der i 'Menneskelig selvforståelse og frigørelsens dialektik: Kierkegaard og Sokrates – og Platon' af Arne Grøn lægges vægt på prioriteringen af Sokratesfiguren fremfor Platon, hvor sidstnævnte faktisk kritiseres. Men her belyses forholdet mellem Platon og Sokrates kun ud fra Kierkegaards forfatterskab.

Men dette er også min eneste indvending mod denne ellers glimrende antologi. Afslutningsvis vil jeg gerne omtale et par temaer, som strømmer gennem bogens bidrag, særligt Platons stadige relevans. Fordi Platon er provokatør – som Anne-Marie S. Christensen skriver i sit bidrag 'Platons etiske udfordringer: Platon i nutidig dydsetik' – kan han "vedblive med at være en værdifuld diskussionspartner" (s. 633). Platons aldrende filosofi skal således ikke bare behand-

les som filosofi*historie*, men kan faktisk vise sig nyttig i mange moderne sammenhænge og kan sparke liv i ellers fastlåste, nutidige debatter. Og han har været relevant lige siden sin død. Selv i Europas middelalder kendte man til Platon på trods af et minimalt kendskab til Platons egne tekster, som man kan læse om i Sten Ebbesens bidrag, 'Platonisme uden Platon – Platon i den vestlige middelalder'. Her var det ikke Platon, der dominerede, men derimod *platonismen*. Måske kunne man vove den påstand, at Platon altid er relevant – også når man ikke kender til ham? I hvert fald kan man med Amnon Lev gøre opmærksom på, at selv de filosoffer og traditioner, der vil gøre det af med Platon, som f.eks. i oplysningstiden, "stadig har brug for Platon til at finde ud af, hvad den så er" (s. 544). Selv når man vil væk fra Platon, må man altså orientere sig efter ham. Dette træk ved eftertiden udforsker han i kapitlet 'Platon i den franske oplysning'.

Et andet tema, der konstant er til stede i bidragene, er dialogernes *aporetiske karakter*. Det er ikke sjældent, at Platon lader dialogerne ende uden et eksakt facit, men derimod lader "parterne indrømme, at de ikke fandt en vej, der førte hen imod en løsning af det stillede problem" (s. 103), som én af bidragsyderne skriver. Denne åbenhed er måske også en invitation fra Platons side: vi må selv læse dialogerne og selv forsøge at forstå. Og der kan være andre grunde til at gå til Platon selv, og ikke blot hans fortolkere. Morten Sørensen Thaning gør i bidraget 'Dialektik som livsform: Hans-Georg Gadamer's fortolkning af Platon' opmærksom på, at der er væsentlige forskelle på Platon selv og platonismen, hvor førstnævnte ofte kritiseres for opfattelser, der egentlig tilhører sidstnævnte. Endvidere forsøger Gadamer også i sit forsvar for Platon "at vise, at Platons dialoger indeholder en model for, hvad viden er, der stadig er gyldig" (s. 606). Afslutningsvis kan man sige, at der er god grund til at læse Platons dialoger, fordi han stadig er i dialog med os – og her kan denne antologi være en god støtte.

Filosoffen i Fokus: **ANDERS FOGH JENSEN**

Interview

Redaktør på Refleks, Nicoline Frost Lerche, tog denne gang ud af huset og fik en samtale med filosof, Anders Fogh Jensen, der har sin kandidatuddannelse fra Syddansk Universitet, Ph.D. fra Københavns Universitet og nu både kan betegnes som ejer af virksomheden Filosoffen, dramatiker, foredragsholder, filosofisk rejseguide og debattør. De talte om hans vej ind i filosofien, hvordan han arbejder som selvstændig udenfor akademiske rum, økonomiske bekymringer, dannelsesrejser, terapi og mytisk visdom.

Hvordan startede din interesse for filosofien?

Jeg vil mene, at der hos de fleste børn kommer en 'Spørge Jørgen'-alder, hvor børnene bliver små metafysikere. Barnet går ind i en fase, hvor de stiller en hel masse spørgsmål, der ikke kan besvares og den fase har jeg nok også været i. Men det startede nok også med at jeg var særligt interesseret i danskfaget. Jeg var egentlig interesseret i alle fag i gymnasiet, men jeg var særligt glad for Litteraturhåndbogen, som vi havde i dansk. Jeg var meget optaget af, at man skrev på særlige måder indenfor særlige epoker. Jeg var ikke tilfreds med kun at læse værkerne. Jeg havde faktisk en vis utålmodighed overfor romanen. Altså den der: "Arh, det bliver sgu' lidt langtrukket det her." Jeg ville hellere finde ud af hvilken skrivestil og tænkemåde, der var særlig for den tid værket var udtrykt i. Da jeg kom ind på filosofistudiet på Odense Universitet havde jeg aldrig haft en reel filosofitime før, men i og med at jeg var interesseret i alle fag, tænkte jeg, at filosofi måtte være det fag, der rørte ved alle de andre. Jeg var næsten lige så interesseret i dansk som matematik, og så var filosofien det fag, der kunne rumme dem begge på en gang. I udgangspunktet var jeg nok også mere optaget af begrundelsesproblemer end mange andre omkring mig. Når jeg spillede spil var jeg for eksempel ikke så optaget af at kende de enkelte spilleregler, men mere hvorfor de ikke var anderledes eller om det ikke var mere retfærdigt at indføre nogle andre regler end de gældende. Jeg kan huske, at jeg

boede sammen med nogle under min studietid, der læste økonomi, og de blev irriterede på mig når vi spillede billard fordi jeg altid ville diskutere spillereglernes retfærdighed undervejs. Jeg kunne finde på at sige: "Ja, men ville det ikke være mere retfærdigt, hvis den her ball kun var så og så meget værd" frem for at indrette mig efter hvad spillereglerne foreskrev. Jeg foreslog også at man skulle sige hvad man prøvede på, når man stødte, så det ikke blot var held eller tilfældighed, der afgjorde om man vandt. Jeg kan faktisk godt se at jeg var ret irriterende, men i mit hoved handlede det jo ikke om os, men om retfærdighed.

” TIL AT BEGYNDE MED, SYNES JEG, AT FILOSOFIEN VAR SPÆNDENDE MED SINE TEORETISKE DISKUSSIONER, OG STEMNINGEN AF AT FILOSOFFER BÅDE VAR KLOGE OG VELANSETE TILTRAK MIG MEGET

Var du bekymret i forhold til din fremtid med filosofi?

Nu bekymrer det mig mere end det gjorde dengang. Delvis fordi jeg er et andet sted i livet, delvis fordi vores verden er blevet fladere og hastigere og ikke kan resonere med filosofien. Så det er

blevet sværere at begå sig i verden med filosofi.

Jeg voksede op i et hjem hvor det, at få sig et fornuftigt arbejde, betød at man blev speditør eller revisor, så det var noget meget andet end mit ophav, jeg havde gang i. På en eller anden måde lykkedes det mig at undgå handelsskolen, og i stedet gå i gymnasiet, så derfra blev det ret åbent hvad det skulle føre med sig i fremtiden. Jeg husker tydeligt hvordan mange andre på vores rustur havde tanker om hvad de skulle ende med at blive. Nogle ville være mag.art., andre ville være lektorer, men sådan havde jeg det slet ikke. Jeg var til gengæld god til at disciplinere mig selv i forhold til at få afsluttet opgaver til tiden. På det tidspunkt var der slet ikke alt det der med fremdriftsreformen for at få studerende hurtigt igennem uddannelserne, så folk tog gerne en hel dekade om at blive færdige. Jeg kan tydeligt huske at Jørgen Hass sad på Wibkes kontor den dag jeg skulle aflevere mit speciale og sagde, at han syntes at vi skulle hejse flaget, for det var vist det eneste speciale, der blev afleveret i det år.

Har dine filosofiske interesser ændret sig siden studietiden?

Ja, mens jeg læste, var jeg meget optaget af sprogfilosofi og skrev også speciale om det. Det handlede om metaforer og den magt, sproget udøver på vores forståelse via sine figurer. Umiddelbart efter blev det fransk filosofi, der optog mig – især indenfor det 20'ende århundrede. Jeg læste rigtig meget Michel Foucault i en del år, men på et tidspunkt blev jeg også mæt af det. Jeg blev mæt af den der nietzscheanske eller dekonstruktive ambition efter at afsløre hvad dem der siger, ikke selv ved at de siger. Før var jeg drevet af en konstant fejlfinding og forargelsen ved alt det, der ikke fremstod som magtfuldt, men som egentlig var det alligevel. Jeg ser det helt sikkert stadig som en relevant afsløring i verden, men der er mere til filosofi end bare at afsløre magtforhold. Der må også være et skabende element i filosofien. Det, der har interesseret mig siden, er det, jeg vil kalde livsfilosofi. Det handler mere om de menneskelige vilkår og eksistens i forhold til hvordan man lever et godt liv. Ikke bare hvordan vi skal indrette staten, men mere det, som jeg egentlig også tror at filosofien var i begyndelsen. Altså fundering over

hvordan vi indretter vores liv på en sådan måde, at det er i overensstemmelse med kosmos. Ikke individuelt i forhold til min egen livsførelse, selvom det selvfølgelig også bekymrer mig sommetider, men mere en – sommetider tragisk eller håbløs - insisteren på at filosofi skal have relevans for det levede liv. Det er egentlig de spørgsmål som psykologien i en periode påtog sig rollen at svare på, der interesserer mig mest, men som jeg mener, at filosofien kunne tage tilbage, fordi psykologien også er ved at glemme dem. Filosofien burde generobre den bane, som jeg vil mene den engang havde. Psykologiens besvarelser er fanget af en bestemt måde at tilgå livsspørgsmålene. Jeg arbejdede engang et sted, hvor vi lavede narrativ terapi i en tilstræbt nietzscheansk ånd, hvor enhver livsfortælling betragtedes som unik. Man måtte altså ikke ensarte det forskelligartede, for enhver person formodedes at have sin egen fortælling. Men det jeg opdagede igennem de mange forløb var at folks fortællinger egentlig lignede hinanden rigtig meget, og jeg tror, at grunden til det er, at vi egentlig tit skaber vores livsfortællinger på baggrund af kendte fortællinger, altså noget mytestof. Myterne bliver nogle grundfigurer i vores liv. Det er måske ikke så langt fra Jung og noget af det jeg har læst hos nogle elever af Jung: myterne fungerer som en form for surdej, der allerede er lavet, som bruges når vi laver vores egne fortællinger. Man kan sige, at vi fortæller om vores liv med noget stof, der er ældre og større end os selv, og i den forstand er vores livsfortælling ikke bare vores egen. Her kan myterne forsoner mennesker, fordi de ser, at de er en del af noget andet og mere end dem selv, noget større.

**JEG TROR DESUDEN PÅ
MENNESKETS FEJLBAR-
LIGHED OG HERUNDER
MIN EGEN, SÅ DET
LEVER JEG MED**

Hvordan har du arbejdet med filosofi indenfor terapi?

Det kom i stand ved at jeg arbejdede tre-fire år i en virksomhed, der beskæftigede sig med terapi, psykologi og psykiatri, hvor jeg begyndte i en slags

lære hos psykologerne og den narrative terapi. Det, som man sommetider godt kan mangle som filosof er, at kunne tale i andre former end diskussion. Vi har lært at diskussionsformen er god, men hvis mennesker ikke har det godt, så er det ikke sikkert at det lige er igennem diskussionen, at vi når dem bedst. Filosoferne kan lære at tænke mere med folk, frem for om eller mod folk. Når det så er sagt, vil jeg faktisk ikke sige at terapi er den mest præcise betegnelse for det, jeg bedriver nu. Helt praktisk kommer der nu folk til mig, der lige så godt kunne gå til psykolog, men der kommer også folk, som er blevet trætte af psykologer. Både fordi de har en klar idé om hvad psykologen vil sige, men også fordi samtalen kan blive for individualhistorisk. Hos psykologen taler de måske om hvordan patientens egen far er, mens jeg taler med dem om hvad en far overhovedet er. Det er mere en filosofisk samtale, der også kan være hjælp. De fleste, som kommer, har brug for en helt anden stimulans eller et møde med en mere forrykt tankegang end hvad psykologien kan tilbyde. Jeg tænker egentlig mere mine egne samtaler som noget, der minder om samtaler med præsten, men frem for at give dem svar, så kan man hjælpe folk med at få nogle figurer og begreber at tænke med. Det lyder måske banalt, men filosofien kan for eksempel hjælpe folk med at kunne tænke anderledes omkring sin skæbne, ved at diskutere hvad skæbne overhovedet er for en størrelse, og så rodfæste de betragtninger i de faktiske skæbner. Jeg tror, at man som filosof er i stand til at være med mennesker i et rum, hvor der ikke er noget, der er for vildt at tænke, så der er rigeligt plads til fantasi og idéer, som ikke kan rummes andre steder. Lad os antage, at der kommer en ind, som påstår at være 100 personer, på en gang. Sådant en tanke kan filosofen godt rumme. Vi kan tage disse idéer seriøst og har ovenikøbet et begrebsapparat at overrække

**” NOGLE GANGE KAN MAN FÅ
ET INDTRYK AF AT NOGEN
GØR SIG UIMAGE FOR AT
SÅRE FOLK, MEN JEG
HÆLDER TIL, AT MAN SKAL
GØRE SIG UIMAGE FOR IKKE
AT SÅRE FOLK**

til samtalepartneren og udfordre tanken med.

Hvordan beskæftiger du dig med filosofien lige for tiden?

Jeg har lige introduceret et nyt koncept, der hedder: Dannelsesrejser. Det handler om, at man rejser ud i en uge og skaber overblik. På første rejse prøver vi at gennemgå litteraturhistorien på en uge. Det kan man selvfølgelig ikke, men vi kan godt gennemgå 10 af de største værker, og tale om hvordan de er repræsentative for en historisk periode, og på den måde gradvist finde ind til surdejen. Den konkrete destination har mindre betydning for rejsen, da det mest handler om at få samlet folk, der har sat tid af til overblik, sammenhæng og dannelse og dermed er mindre forstyrrede af alt muligt andet undervejs. Det bliver lidt som en højskole i udlandet, hvor vi samler os mens vi er væk. På den næste rejse gennemgår vi Bibelen på en uge.

Derudover er jeg begyndt at søge nye udtryksformer for filosofien. Jeg har eksempelvis skrevet et teaterstykke, De danser alene, der kørte ude på Rialto Teatret i Februar-Marts. Her forsøgte jeg at finde en anden skrivestil, da jeg tror, at jeg er ved at være færdig med den mere filosofiske faglitterære stil. Skrivestilen i teaterregi muliggjorde at jeg kunne skabe en hverdagsfænomenologisk beskrivelse af projektsamfundet, som jeg tidligere havde beskrevet i min Ph.D-afhandling. Afhandlingen var oprindeligt et forsøg på at genoptage nogle af Foucaults spørgsmål og svare på, hvori i det 21. århundredes postdisciplinære samfund består. Det var ikke i samme liga som Foucault, men mit bud er, at vi nu er nået til et samfund, der er gennemsyret af projekter, hvor tidsanliggender er blevet midlertidighedsanliggender. Med teateret fik jeg muligheden for at fremstille hvordan det så opleves at gå rundt i dette projektsamfund. Eksempelvis kunne jeg vise fortvivlelsen, der er forbundet med reglerne til reception, hvordan det føles at navigere i halve aftaler eller hvad man kan stille op med folk, der ikke ved om de vil være kærester med en lige nu. I Ph.D-afhandlingen kunne jeg beskrive hvilke strukturer, der gør sig gældende og hvilke historiske forandringer, der var sket, men de sindstilstande, der gennemlevs i dette

projektsamfund, kunne tydeliggøres gennem teateret. Teatret havde bare en helt anden rammende effekt som afhandlingen ikke helt kunne skabe.

Hvad motiverer dig til at du kaster dig over et projekt?

Når man som jeg er selvstændig, bliver man nødt til hele tiden at tænke på, at man skal tjene ind til sin løn. Hvis jeg skulle sætte mig ned og skrive teater i tre måneder, så kommer der altså ikke noget ind på kontoen, så jeg er nødsaget til at finde penge til projekter eller tjene dem ind, inden jeg kan give mig i kast med at skrive. På den måde er jeg afhængig af markedet og nødt til at forholde mig til det på en anden måde end universitetsfilosoffer. Der er for eksempel ikke nogen, der gider at høre om Hegels retsfilosofi. Det kan bare ikke sælges. Jeg bliver nok i højere grad tvunget til at udtrykke mig på nye måder som lægmænd faktisk kan forstå. Det betyder så til gengæld, at medierne undertiden hellere tale med mig, end visse folk fra universitetet. Man kan vel sige, at opmærksomheden på penge i højere grad har tvunget mig til at lære koderne. I stil med ordsproget nød lærer nøgen kvinde at spinde – og det er jeg egentlig også okay-tilfreds med. Man kunne formode, at nogen ville kalde mig en medieluder, men der er også et dannelsesprojekt i det for mig. Vi har nogle medier, som er så dumme at høre på, at jeg tænker, at befolkningen har fortjent bedre. For mig handler det om at få oplysning eller omtanke ud i arterierne på befolkningen. De har fortjent at få nogle mere filosofiske refleksioner i stedet for blot at høre om at skatten stiger eller reklameaviserne lyver.

Du udviser stor selvsikkerhed ved at påtage dig ansvaret for at oplyse folket - bliver du aldrig usikker på dig selv?

Sommetider kan jeg godt tænke "Shit, det her ved jeg ikke særligt meget om!", men i den ramme, der er sat til at sige noget, kan man alligevel godt nå at sige noget, der er godt, selvom der er nogen andre, der ved ti gange mere. Og hvis jeg siger nej, så ringer de ikke til dem, der ved bedst, så ringer de bare til en eller anden sociolog, som ikke ved

” DET ER SLET IKKE SÅDAN AT JEG TÆNKER: >>PHILOSOPHY TO THE RESCUE<<”

meget mere og så kan jeg gøre det lige så godt.

Det kan måske være at filosofferne ikke er stolte af mig, men jeg er meget stolt over filosofien. Hvis jeg bliver sat sammen med andre fagpersoner i et panel, så er jeg stolt over at være repræsentanten for filosofi og tale med vores fags stemme.

Det kan godt være at jeg kunne gøre det bedre og være mere belæst, men jeg skammer mig aldrig over filosofien, som det den står for. Derimod er der bragt meget skam ind over mit liv ved at folk ikke anerkender filosofien og anser det som et overflødig fag – og det går mig på, at jeg ikke bare kan forudsætte en filosofisk fællesgrund med mine tilhørere. Hvis folk eksempelvis ikke forstår det, jeg siger, så bliver det sjældent modtaget med tanken om at de selv er mangelfulde, men at det altid er mig og filosofien, der er det. På en eller anden måde sætter de svære vilkår som filosof i en pragmatisk og udannet kultur sig i mig som en skam. Altså det hele tiden at få at vide, at de andre fag bidrager, at psykologer og jurister er mere værd, det bliver til skam. Og det er paradoksalt, for jeg er egentlig stolt over vores gamle fag.

Man må naturligvis have en vis ydmyghed, men hvis den ydmyghed bliver for stor og bliver til skam, så bliver man for usikker til overhovedet at udtale sig, og det tror jeg ikke er godt for den offentlige debat. For debatten har godt af filosoffer.

Hvordan startede idéen med virksomheden 'Filosoffen'?

Det var egentlig ikke fordi jeg havde specielt meget lyst til at blive selvstændig, men det var den måde, jeg kunne skabe et liv med filosofi. Selvom jeg i mange år gerne ville blive på universitetet, og har undervist der meget, synes jeg egentlig at jeg ofte oplever en ret dårlig stemning i fagmiljøet. Jeg savner ikke længere, at universitetet skulle blive min faste arbejdsplads, så jeg resten af livet skulle gå rundt på Gydehatten. Men jeg savner en sikker økonomisk grund. Jeg har længtes efter at Staten

sagde: "Her er der en plads til dig. Nu skal du udfylde din opgave og beskæftige dig med filosofi resten af livet." Det ville klart have skabt en anden ro i mit arbejdsliv, og bedre bøger fra min hånd, for jeg synes markedsvilkårene er hårde. Jeg må dog sige at det, at komme udenfor universitetets mure var meget sjovere end rygtet lod vide. Før i tiden var der en fortælling inde på universitetet om at de, der var uden for universitetet var dem, der ikke var kloge nok til at blive der og derfor var de, der søgte ud lidt dumme eller optagede af ting, der ikke var værd at tænke over. Min erfaring er, at ude for universiteterne er der en meget bedre stemning, det er sjovere og der er i øvrigt også flere penge. Så spørgsmålet er, om man søger en Ph.D. eller et adjunktur af mangel på fantasi mere end af lyst til sit fag. I en stor del af historien, har filosoffer faktisk også været nogen der bevægede sig udenfor universiteterne. Det er en forholdsvis ny ting, at der er kommet universitetsfilosoffer.

Er du Filosoffen?

I forhold til navnet Filosoffen kommer jeg til at tænke på en kvinde, jeg engang kendte, som gik på kunstakademiet og som havde skrevet Kunstner uden på sin dør. Det havde hun gjort fordi hun synes at det var så svært at sige om sig selv, så det var hendes måde at prøve at indtage rollen som kunstner, og sådan tror jeg egentlig også at det var for mig i begyndelsen. Det var en måde for mig at bo idet at være filosof. I byen er der tandlægen, bageren, bonden, psykologen og så er der også filosoffen, hvis man har brug for ham. I mit hoved er det en funktionsbetegnelse, der ikke er mere opstillet end bageren eller andre håndværk. Det, at være filosof handler meget om den måde man er til stede, tænker og skriver i verden. Jeg havde engang den her diskussion med Lars-Henrik Schmidt, hvor han sagde: "Filosof er ikke noget man kan være eller udnævne sig selv til. Filosof, er noget andre skal kalde en!". Men jeg tænker at jeg er filosof i den forstand at jeg er blevet en anden af det jeg har læst, sådan at forstå, at hvis filosofien sætter sig så meget i hele ens væren, gøren, tænken og talen, så man altid har den med sig og derfor vir-

ker med den, så synes jeg man er virkelig filosof. Man behøver ikke nødvendigvis at gå ture hver dag kl. 12:00, bære toga eller være barnløs for at være filosof i mit hoved. Det handler mere om livsindstilling og funktion end stillingsbetegnelse. Jeg har i øvrigt aldrig set et stillingsopslag, hvor de har efterspurgt en filosof. Jeg har set opslag, hvor de efterspørger en underviser i filosofi, men aldrig en filosof. Man skal på en eller anden måde være i filosofien for at være filosof.

Noget andet er, at jeg personligt ville ønske at jeg var i stand til at efterlade den i nogle situationer. Jeg synes personligt den er for meget med mig – så meget at jeg synes selskaber ofte bliver uinteressante hvis ikke de har nogen filosofisk dybde. Hvis det bare er redegørelser for det ene eller det andet, så keder jeg mig gudsjammerligt.

Hvad forventer du af filosofien? Skal den kunne svare på alt?

Nej, det skal den ikke. Det kan den i øvrigt heller ikke. Jeg synes faktisk at den sommetider har svigtet mig. Man kunne godt have ønsket sig et konkret svar eller en udførlig guide i filosofien, men jeg bokser noget med at få den til at forholde sig til livet, som jeg synes er filosofiens vigtigste ærinde. Det er nok også derfor, at jeg er gået i stå med min udgivelsesrække "Hvordan skal jeg leve mit liv, ...?". Filosofien kan være lige som ubehjælpelig som den er vigtig.

Man vinder noget med filosofien, men man får refleksionens ulykke med sammen med refleksionens lykke. Nietzsche skriver om hvordan mennesket misundeligt betragter hjorten, der er bundet til øjeblikkets pæl. Vi må insistere på, at refleksionen er en vinding, samtidig med, at ville alle sammen kan længes efter dyret, barnet, spidsborgeren i os selv.

På den ene side forventer jeg, at filosofi skal gå op i sin samtid, være tilstedeværende og have en funktion. På den anden side mener jeg, at den skal kunne skabe nogle klangerum, hvor man kan udfordre den gængse måde at tænke på. Nogle rum, hvor det er tilladt at tænke anderledes end den tidstypiske tanke præsenterer. Når jeg

læser Heidegger, så har jeg for eksempel ikke en fornemmelse af, at det udelukkende handler om mennesket efter 1920. Det handler om noget mere grundlæggende og tidløst.

Hertil kommer fantasien. Ligesom poesien må nogle dele af filosofien gerne være et fantasifuldt rum. Der er en jungianer, Joseph Campbell, der mener, at en kultur uden myter og riter, er orienteringsløs. Det er vigtigt at vi har nogle myter, der svarer hvor tids videnskab. Det er ikke fordi at videnskaben skal skrottes, men der skal være lige så mange fortællinger, der lever op til sin tid. Filosofien skal live tiden op ved at fabulere noget, som gør, at verden bliver fortryllet igen, uden at det er løgn. Filosofien skal kunne lave nogle spidsformuleringer, der måske ikke er helt korrekte og deskriptive, men som rammer sin tids menneske på en virkelig måde. Jeg kommer til at tænke på et slogan, som den franske filosof Andre Comte-Sponville sagde, "filosofi handler om at tænke bedre for at leve bedre", forstået på den måde at filosofien skal få verden til at hænge mere sammen for en, ved at give et sprog og nogle begreber at begribe den med. Og det er i forlængelse af den forståelse af filosofi, at jeg prøver at lægge mig, når jeg holder foredrag og taler med folk.

Har du nogle råd til spirende filosoffer?

Jeg tror at det er rigtig vigtigt at man får læst noget mens man studerer. Når man kommer ud, har man ikke meget tid til at læse, så få læst hele værker mens I studerer. Efterfølgende vil de værker blive

prismer som I bruger til at åbne jeres verdensforståelse og resten af filosofien med. Det vil komme til at udgøre et indre koordinatsystem, som man kan placere den nye læsning ind i. Om det er Heidegger, Hegel, Kant eller en fjerde er egentlig ikke så vigtigt, det vigtigste er fordybelsen. Det bliver et fundamentalt værktøj til at åbne andre emner og sætte ting i relation til hinanden, hvilket vil gøre arbejdet meget bedre og lettere i længden.

VIS FILOSOFIENS RELEVANS UDENFOR FILOSOFI, OG AT DEN IKKE KUN ER VIGTIG FOR FILOSOFFERNE SELV

En anden ting er, at filosofferne er enormt dårlige til at stå sammen. Vi burde kunne stå sammen om helt grundlæggende ting. Vi har jo ikke engang en fælles insisteren på at filosofi skal være et obligatorisk skolefag ligesom i Frankrig. Psykologerne står f.eks. sammen og fastholder at de er dygtigere end psykoterapeuterne, men filosofferne er nogle ensomme ulve, der render rundt og bider lidt fra sig her og der. Det ærgrer mig virkelig, at jeg eksempelvis i arbejdssammenhæng altid er den eneste filosof. Det betyder at filosoffer ofte taler enstemmigt og får sådan en mærkelig status. Filosofi anses for samtidigt at være så klogt at man ikke helt forstår det og så spekulativt og digterisk at man ikke behøver at tage det alvorligt. Filosofi bliver til noget som hofnarren har sagt, som rummer en sandhed i sig, men det er dog ikke noget nogen har tænkt sig at indrette lovgivningen efter.

AFLEDEREN

- til pausen

Filosofi På Tværs

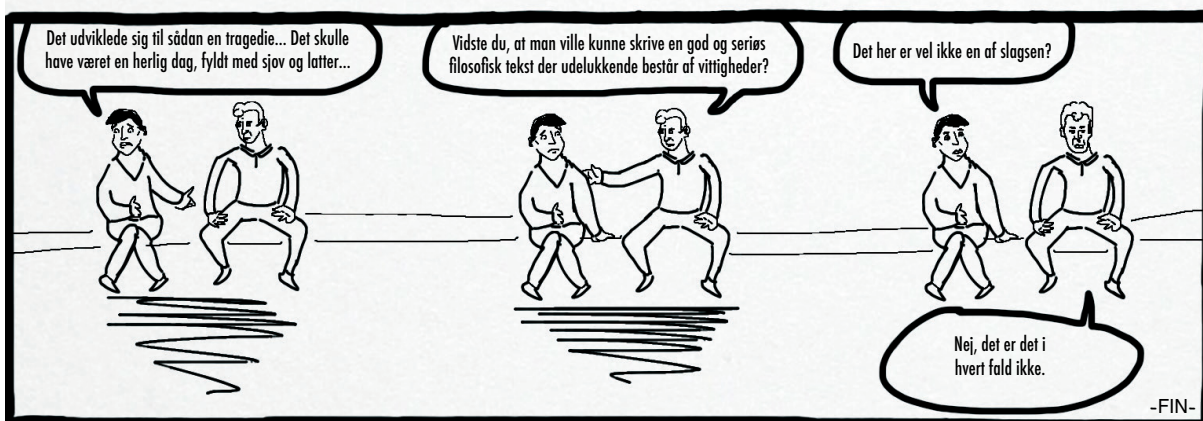
	Græsk filosof	Seneca gjorde karriere her	Vandre ÷ Å	Vending	Undersøgelse af moralens væsen	Naturliggiven rettighed if. Locke	Frisk ÷ Y	For	Betragte ÷ S	Medfødt evne
Det filosofiske redskab			5							
Sindstilstand anbefalet af stoikerne			Ikke nødvendig ↓	Benægtende udsagn →			Muntert udbrud ÷ A Anbefaling ÷ Å		Før B	
Ulegemlig			7				4			
Betragte ÷ E		Falsk		1				Modsat helhed	Fjerdedel af verden if. Aristoteles ↓	
Er alting if. Pythagoræerne				Højtideligt løfte			Pronomen Afslutte livet ÷ Ø			
Cirkel		Første bogstav i koncept		Er mennesket ifølge dualisterne Stemme						
Mellem SU		Var Sokrates efter sigende					Demokrit var kendt for at ... To ens			Befriende tilstand if. Schopenhauer ↓
Eksisterer			Potentielt mordvåben if. Kant	3		6	Lidet filosofisk udtryk At bevæge sig			
Plade ÷ P	9	Forresten Ikke gammel	2		Rettesnor. Findes i gylden variant					
Antal regenter i et tyranni			Antal regenter i et triumvirat				Modsat materie Cirkel	8		
Bedragerisk erkendelsesmiddel					Tal			Drik		

Løsning: _ _ _ _ _

Wittgenstein og hans elsker Francis i Zoo

Skrevet og tegnet af Nico Vernaccini 2017

DET KEDELIGE

TRYK

Print & Sign
Campusvej 55
5230 Odense M
Tlf.: 65 50 28 84
printandsign@sdu.dk

LAYOUT

Nicoline Frost Lerche
Grafiker v. Print & Sign,
Liselotte Baardesø Hansen
Haidi Cimperly Duly Blirup

FORSIDE ©

Nicoline Frost Lerche
Aya Fabricius Nielsen

ILLUSTRATIONER ©

Nicoline Frost Lerche

REDAKTIONEN

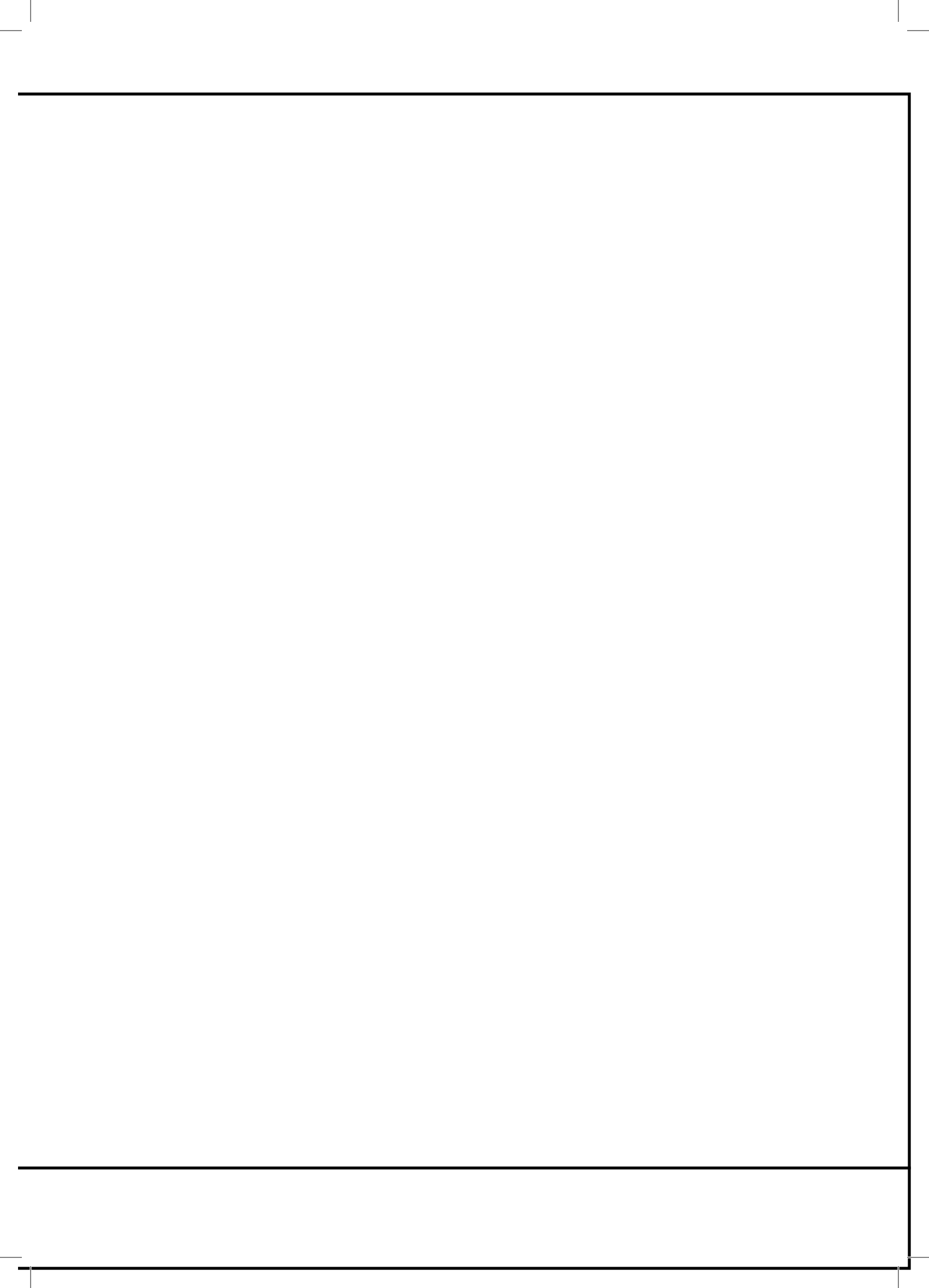
Rikke Friis Bentzon
Redaktør
rbent14@student.sdu.dk
Niklas Møller Rendboe
Christian Emil Szilas-Hansen
Yasmine Aziz
Helle Rieltoft

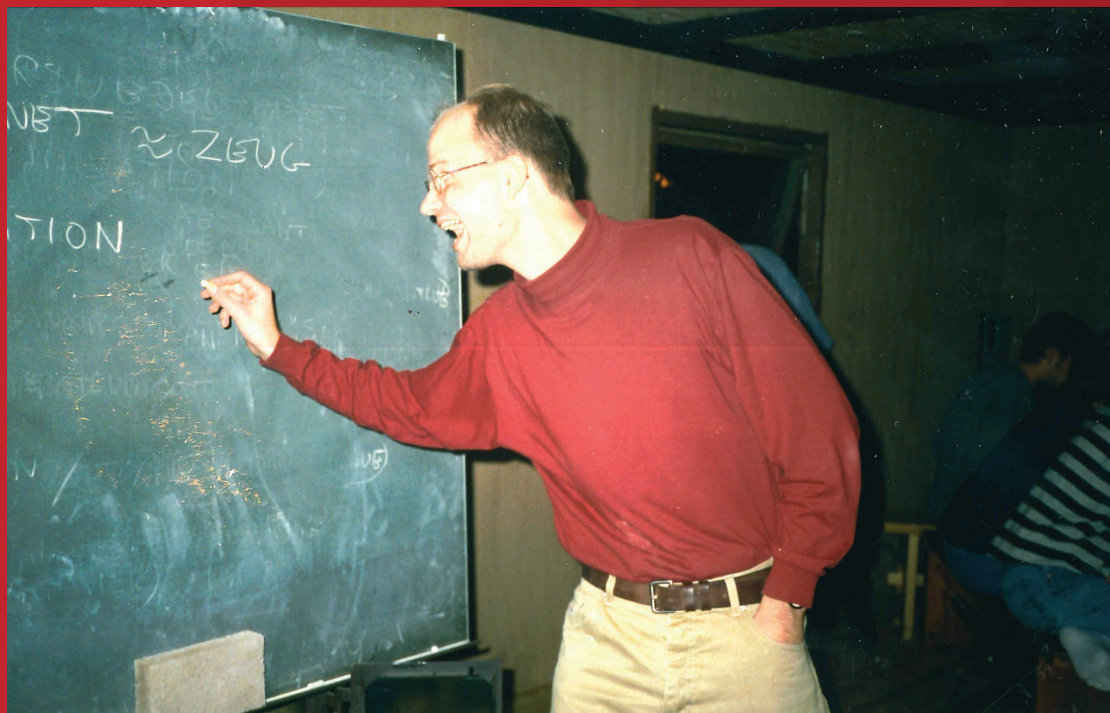
VIP REPRÆSENTANT

Jesper Lundsryd Rasmussen
email: jlr@sdu.dk

ORD

Tobias Kjeldsgaard
Jesper Lundsryd Rasmussen
Susanne Jakobsen Tinley
Denis Kiyak Ebbesen
Jeppe Olesen
Niklas Møller Rendboe
Tim Fløjborg
Anders Fogh Jensen

Billedet i denne udgave af Refleks er et fotografi af ekstern lektor i filosofi ved Odense Universitet Dr. Søren Harnow Klausen, der er i gang med at understrege noget tilsyneladende meget vigtigt. Nu er han tillige dr.phil. og professor ved Syddansk Universitet. Hvornår fandt forklaringen sted?